

Adolygiad presenoldeb – goblygiadau'r pandemig COVID-19 ar bresenoldeb mewn ysgolion

@LIC_Addysg

Facebook/AddysgCymru

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.
This document is also available in English.

OGL

ISBN Digidol 978-1-80364-111-9
© Hawlfraint y Goron Mai 2022
WG45071

Cynnwys

Ynglŷn â'r awdur	2
Cyflwyniad	3
Data presenoldeb	5
Rhesymau sylfaenol dros absenoldeb cynyddol dysgwyr	13
Rhesymau sy'n bodoli eisoes dros absenoldeb a waethygir gan COVID-19	14
Rhesymau newydd yn ymwneud â COVID-19 dros absenoldeb	16
Strategaethau ar gyfer gwella presenoldeb	19
Ailsefydlu ac ymestyn arfer orau sy'n bodoli eisoes	19
Pwysau llwyth gwaith a chapasiti staffio	30
Crynodeb o argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru	35
Atodiadau	37
Cylch gorchwyl	37
Ymgynghoriadau sy'n cyfrannu at yr adolygiad a'r fethodoleg	37
Astudiaethau achos	39
Ysgol Bontnewydd, Gwynedd	39
Ysgol Godre'r Berwyn, Gwynedd	39
Ysgol Llys Hywel, Sir Gaerfyrddin -	40
Ysgol Gatholig St John Lloyd, Sir Gaerfyrddin	41
Ysgol y Parc, Rhondda Cynon Taf	41
Ysgol Uwchradd Pontypridd, Rhondda Cynon Taf - 860 o ddisgyblion, ysgol uwchradd	42
Ysgol yr Eglwys yng Nghymru Brynbuga, Sir Fynwy	43
Ysgol Uwchradd Cas-gwent, Sir Fynwy -	44
Adolygiad llenyddiaeth	45
Cyfeiriadau	50

Ynglŷn â'r awdur

Meilyr Rowlands oedd Prif Arolygydd Estyn rhwng 2015 a 2021. Cyn hynny, bu'n dysgu gwyddoniaeth yn Ysgol Botwnnog ac Ysgol Aberconwy ac roedd yn hyfforddwr athrawon ym Mhrifysgol Bangor ac yn UWIC, lle bu'n gyfarwyddwr y cwrs TAR uwchradd. Bu hefyd yn gweithio yn Estyn fel arolygydd, rheolwr arolygydd a chyfarwyddwr strategol.

Cyflwyniad

Mae pandemig COVID-19 wedi cael effaith hynod arwyddocaol ar ein bywydau ni i gyd ac ar bob agwedd ar addysg yng Nghymru. Mae rhywfaint o'r effaith hon wedi bod yn amlwg ac uniongyrchol, er enghraifft canlyniadau'r salwch ei hun a cholli amser astudio yn yr ysgol wedi hynny. Mae effeithiau eraill wedi bod yn fwy cynnil ac nid ydynt o reidrwydd yn hawdd eu hasesu, er enghraifft mae'r effaith ar les ac iechyd meddwl dysgwyrⁱ a staff fel ei gilydd yn anoddach i'w mesur ond gall fod hyd yn oed yn fwy arwyddocaol yn y tymor hir. Mae'r effeithiau hyn yn dal i fynd rhagddynt ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn gydag ymddangosiad yr amrywiad omicron a brigiad pellach yr haint. Mae'r ansicrwydd sy'n deillio o hyn yn peri gofid i ddysgwyr a staff ac mae'n gwneud cynllunio polisi ar bob lefel hyd yn oed yn fwy heriol.

Gofynnodd Llywodraeth Cymru i mi arolygu tueddiadau presenoldeb diweddar yng ngoleuni'r pandemig, i gynnig dealltwriaeth o'r rhesymau dros ddiffyg presenoldeb, ac awgrymu unrhyw fesurau neu ymyriadau ychwanegol a allai helpu cefnogi ac ailgysylltu dysgwyr â'u haddysg, yn enwedig y rhai y cynyddodd eu habsenoldeb yn ystod y cyfnod hwn (gweler yr atodiad ar gyfer cylch gorchwyl yr adolygiad). Rwy'n ddiolchgar iawn i bawb a roddodd yn hael o'u hamser i'm helpu gyda'r adolygiad (gweler yr atodiad am restr o ymgynghoriadau), gan gynnwys y dysgwyr a'r gweithwyr proffesiynol a gymerodd amser i wneud hynny yn ystod cyfnod anodd a phrysur iddynt. Cyfrannodd pawb yn gymwynasgar a di-flewyn-ar-dafod.

Yn ystod yr adolygiad, cyfeiriodd y rhai yr ymgynghorwyd â nhw at ystod eang o resymau dros ddiffyg presenoldeb ac awgrymu llawer o ymyriadau addysgol gwahanol a allai gyfrannu at wella presenoldeb dysgwyr. Nid yw ehangder yr ymatebion yn syndod gan fod gwahanol elfennau o'r system addysg yn gydberthynol ac mae gwelliant i un agwedd yn aml yn gofyn am ymateb 'system gyfan' i sicrhau llwyddiant. Mae'r adolygiad hwn felly wedi ceisio cynnal arolwg o brif nodweddion y dirwedd bolisi eang a chymhleth hon ac wedi nodi ar wahanol adegau lle y byddai'n ddefnyddiol gwneud ymchwil pellach. Er bod llawer o'r awgrymiadau a wnaed yn ymwneud â strategaethau hirdymor, mae'r adolygiad hefyd yn nodi argymhellion ar gyfer camau gweithredu a ddylai gael effaith tymor byrrach neu ganolig.

Yr argraff hollbwysig a adawyd gan y trafodaethau a gynhaliwyd yn ystod yr adolygiad yw system addysg sy'n gweithio'n galed, yn wydn ac yn adeiladol, ond yn un sydd dan straen sylweddol. Mae llawer o waith pellach ar ôl i'w wneud i oresgyn effeithiau'r pandemig, gan gynnwys sicrhau bod pob dysgwyr yn ennill y sgiliau a'r ddealltwriaeth gysyniadol sydd eu hangen arnynt ar gyfer astudiaeth neu waith pellach, yn ogystal â mynd i'r afael ag ystod o faterion lles personol ac iechyd meddwl sydd wedi codi yn ystod y cyfnod hwn. Nid yw'n hawdd amcangyfrif pa mor hir y bydd y broses hon yn ei gymryd. Mae gwella presenoldeb, fel gydag unrhyw agwedd arall ar y broses hon, yn dibynnu ar ehangder a chydlyniant yr ymateb gan y system addysg gyfan.

Fodd bynnag, yn aml erbyn hyn mae llai o weithwyr proffesiynol ar gael i wneud y gwaith ychwanegol hwn oherwydd salwch neu effeithiau eraill y pandemig. Er enghraifft, siaradais ag un pennaeth a oedd yn addysgu pedair

gwers y diwrnod hwnnw oherwydd nad oedd neb arall i gyflenwi yn y dosbarthiadau. Yn amlwg, mae trefniadau o'r fath yn anghynnaladwy yn y tymor hwy ac mae angen amser ar uwch arweinwyr i gynllunio, rheoli ac arwain os yw'r system addysg am ymateb mewn ffordd gydgysylltiedig ac effeithiol i alwadau cynyddol. Yn y cyd-destun hwn o bwysau llwyth gwaith cynyddol a heriau o ran capasiti y gwneir yr awgrymiadau, yr argymhellion i Lywodraeth Cymru ac ystyriaethau ehangach a godwyd yn yr adroddiad hwn. Bwriedir iddynt fod yn ddefnyddiol ac arwain at fwy o gapasiti systemig, yn y tymor byr a'r tymor hwy. Mae'r cyd-destun polisi ehangach wedi'i nodi yn nogfen Llywodraeth Cymru 'Adnewyddu a diwygio: cefnogi lles a chynnydd dysgwyr'ⁱⁱ.

Mae'r adolygiad yn rhagdybio bod amrywiaeth o resymau neu achosion sylfaenol dros absenoldeb dysgwyr, gan gynnwys achosion cymhleth a lluosog. Mae hefyd yn rhagdybio bod presenoldeb dysgwyr yn gorwedd ar gontinwmm eang, er bod presenoldeb dysgwyr unigol yn aml yn cael ei gategoreiddio gan ddefnyddio termau amrywiol fel absenoldeb parhaol, absenoldeb aml ac achlysurol. Mae yna hefyd grŵp o ddysgwyr pryderus nad yw eu presenoldeb o reidrwydd wedi'i effeithio gan y pandemig ond y mae eu cynnydd a'u cymhelliant wedi'u heffeithio'n wael serch hynny gan yr amhariad ar eu haddysg dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf. Ar ben arall y sbectrwm, bydd dysgwyr nad ydynt yn dechnegol absennol oherwydd nad ydynt bellach ar gofrestr yr ysgol, gan gynnwys y rhai sydd wedi dewis addysg gartref a'r rhai sydd wedi'u gwahardd. Er bod ffocws yr adolygiad ar wella presenoldeb, mae achosion sylfaenol absenoldeb hefyd yn effeithio ar y grwpiau eraill hyn o ddysgwyr a'r gobraith yw y bydd canfyddiadau'r adolygiad o gymorth ar gyfer yr achosion hyn hefyd.

Data presenoldeb

Mae'r ffordd y mae Llywodraeth Cymru yn casglu, dadansoddi a chyhoeddi data presenoldeb mewn ysgolion a gynhelir wedi newid yn ystod y pandemig. Oherwydd y gwahaniaethau yn y ffordd y caiff presenoldeb ei gofnodi, ei ddadansoddi a'i gyhoeddi cyn, yn ystod ac ar ôl y pandemig mae'n anodd nodi tueddiadau'n llawn neu ddod i gasgliadau manwl am gyfraddau presenoldeb nawr o gymharu â chyn y pandemig, er bod y tueddiadau cyffredinol yn ddigon clir i ddarparu sail ar gyfer datblygu polisi.

Cyn y pandemig, roedd data presenoldeb mewn ysgolion a gynhelir yn cael ei gyhoeddi'n flynyddol ac ar ffurf a oedd yn cael ei grynhoi am flwyddyn academaidd gyfan. Mae'r data diweddaraf a gyhoeddwyd ar gyfer y cyfnod cyn y pandemig ar gyfer blwyddyn academaidd 2018-2019. Mae'r data hwn yn dangos patrwm sy'n weddol debyg i batrwm y blynyddoedd blaenorol. Er enghraifft, mae cyfraddau absenoldeb uwch mewn ysgolion uwchradd o gymharu ag ysgolion cynradd, a chyfraddau absenoldeb uwch ar gyfer dysgwyr difreintiedig (y rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim) a disgyblion ag anghenion dysgu ychwanegol (y rhai sydd â datganiad AAA neu ar Weithredu gan yr Ysgol a Mwy), fel y dangosir yn y tabl isod.

Tabl 1 - Absenoldebau cyn-COVID-19ⁱⁱⁱ

Absenoldebau 2018-2019	Uwchradd	Cynradd
Pob disgybl	6.2%	5.3%
Dim FSM	5.3%	4.7%
FSM	10.5%	7.9%
Datganiad AAA	7.8%	7.7%
Gweithredu gan yr Ysgol a Mwy	10.3%	7.0%

Roedd gan rai grwpiau o ddysgwyr megis Roma, Teithwyr a dysgwyr Sipsiwn bresenoldeb gwael yn hanesyddol hefyd. Roedd presenoldeb cyffredinol wedi bod yn gwella'n raddol dros y degawd blaenorol, er ei fod wedi gwastatáu yn ystod ychydig flynyddoedd olaf y cyfnod hwnnw. Fel y gwelir o Dabl 1, byddai presenoldeb dysgwyr yn yr ysgol cyn y pandemig fel arfer wedi bod tua 94% ar gyfartaledd.

Ers mis Medi 2020, mae data presenoldeb wedi'i gasglu a'i gyhoeddi'n wythnosol ar lefel uwch o fanylder, ac mae bellach yn cynnwys cyfraddau presenoldeb cenedlaethol dyddiol nad oedd ar gael yn flaenorol. Mae Llywodraeth Cymru yn lawrlwytho data presenoldeb ysgol yn uniongyrchol o gyfrifon presenoldeb arferol yr ysgol fel nad oes gan ysgolion y dasg weinyddol ychwanegol o gyflwyno'r data hwn i Lywodraeth Cymru. Mae'r broses hon yn rhoi darlun 'amser real' bron o bresenoldeb cyffredinol mewn ysgolion yng Nghymru.

Tabl 2 - Presenoldeb yn hydref 2021^{iv}

Wythnos yn cychwyn	Cyfartaledd % o ddisgyblion oedd yn bresennol
06/09/21	91.4
13/09/21	88.5
20/09/21	84.7
27/09/21	85.3
04/10/21	87.3
11/10/21	87.8
18/10/21	85.5
01/11/21	89.3
08/11/21	89.1
15/11/21	88.2
22/11/21	86.7
29/11/21	86.0
06/12/21	85.7
13/12/21	80.6

Gallwn weld o Dabl 2 bod presenoldeb (cyfanswm ar gyfer pob ysgol a gynhelir) yn ystod tymor yr hydref 2021 yn gyson wedi bod yn llawer is na blynyddoedd blaenorol, megis 2018- 2019, ac mae hefyd wedi amrywio'n fawr o wythnos i wythnos. Yn unol â'r ffigurau hyn, mae ysgolion unigol wedi dweud wrthym fod eu presenoldeb wedi bod i lawr, yn nodweddiadol o 5% ac fel arfer o fewn ystod o 2% a 10%.

Mae'r system 'godio' a ddefnyddir gan ysgolion i gofnodi presenoldeb neu absenoldeb disgyblion hefyd wedi'i haddasu ers COVID-19. Er enghraifft, cyflwynwyd codau newydd i ddynodi absenoldebau yn ymwneud â COVID-19 (e.e. 'Y' sy'n golygu 'Absenoldeb dan gyfarwyddyd yr ysgol oherwydd COVID-19' a 'I' sy'n golygu 'Dysgu o bell oherwydd COVID-19 (lle mae dysgwr yn gwarchod neu'n hunanynysu)'). Mae'r gwaith o fireinio'r system hon yn parhau. Er enghraifft, ers 22 Tachwedd 2021, mae salwch oherwydd COVID-19 (wedi'i godio gan ysgolion â ';' ychwanegol) wedi'i gynnwys yn ddefnyddiol o fewn 'rhesymau cysylltiedig â COVID-19' am absenoldebau (h.y. gan gynnwys y codau ; Y a I) yn Nhabl 7 o'r data wythnosol a gyhoeddir. Ar hyn o bryd, mae data presenoldeb yn cael ei gyhoeddi a'i gyflwyno mewn fformat wythnosol ac nid yw'n cael ei grynhoi ymhellach, er y deallir y bydd data presenoldeb grŵp blwyddyn yn cynnwys ffigur cryno treigl yn y dyfodol agos, gyda ffigurau pellach yn crynhoi presenoldeb cyffredinol ar gyfer blynyddoedd oedran cynradd ac ar gyfer blynyddoedd oed uwchradd. Sylwch hefyd fod data presenoldeb Llywodraeth Cymru yn cael ei gyhoeddi ar gyfer pob carfan blwyddyn ac nid ar wahân ar gyfer ysgolion cynradd, pob oed, arbennig neu uwchradd. Felly, er enghraifft, mae data Blwyddyn 7 yn cynnwys yr holl ddisgyblion ym Mlwyddyn 7 mewn ysgolion a gynhelir gan gynnwys yn yr achos hwn ysgolion uwchradd, pob oed ac ysgolion arbennig.

Mae data dros dro ar gyfer yr wythnos yn dechrau 17 Ionawr 2022 yn dangos presenoldeb cyffredinol mewn ysgolion a gynhelir o 88% ac absenoldebau oherwydd rhesymau cysylltiedig â COVID-19 o 3.8%. Mae'r ffigurau hyn yn

weddol nodweddiadol o'r wythnosau diwethaf ac yn awgrymu, hyd yn oed ar ôl dadgyfuno rhesymau'n ymwneud â COVID-19, nad yw presenoldeb yn gyffredinol wedi dychwelyd i lefelau cyn-COVID-19 eto^v. Nid yw'n bosibl cymharu data presenoldeb yn uniongyrchol o wahanol wledydd oherwydd yr amrywiaeth yn y ffordd y caiff y data ei ddiffinio, ei gasglu a'i ddadansoddi. Er enghraifft, mae data presenoldeb yn Lloegr yn seiliedig ar sampl hunanddethol o ysgolion sy'n cyflwyno eu ffigurau. Y data diweddaraf sydd ar gael ar gyfer Lloegr, a gyhoeddwyd ar 11 Ionawr 2022, yw bod 88.6% o'r disgyblion a ariennir gan y wladwriaeth yn mynychu'r ysgol gydag absenoldeb yn gysylltiedig â COVID-19 yn 3.9%^{vi}.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn cyhoeddi data presenoldeb dysgwyr ar lefel awdurdod lleol.^{vii} Fodd bynnag, dylid bod yn ofalus wrth gymharu presenoldeb dysgwyr rhwng gwahanol awdurdodau lleol yng Nghymru oherwydd y nifer gymharol fach o ddisgyblion dan sylw, amllder amrywiol COVID-19 mewn gwahanol ardaloedd, a'r ffordd yr oedd polisiau lleol yn amrywio ar draws cyfnodau'r pandemig (cyfnodau clo a chyfnodau atal byr amrywiol, ailagor ysgolion, mynd i'r afael â 'tonnau' lleol o haint). Ar y gorau, mae dadansoddiadau (er enghraifft Sefydliad Polisi Addysg, Tachwedd 2020^{viii}) yn ystyried cyfraddau lleol gwahanol o haint, ond nid dosbarthiad oedran yr achosion. Byddai cymariaethau, boed ar lefelau lleol neu genedlaethol, yn fwyaf ystyrlon ar ôl i gamau olaf y pandemig ddod i ben, fel y gellid ystyried strategaethau cynnar megis annog dysgwyr â COVID-19 i beidio â mynychu neu raglenni dychwelyd yn raddol a allai fod wedi lleihau presenoldeb yn y tymor byr ond ei gynyddu yn y tymor hwy.

Mae'r adolygiad hwn yn ystyried y data sydd ar gael ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn, gan gynnwys data nas cyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru. Er enghraifft, mae ffynonellau heb eu cyhoeddi yn cynnwys data treigl ar gyfran y disgyblion heb unrhyw absenoldebau, 10.5 diwrnod neu fwy o absenoldeb, a 30.5 diwrnod neu fwy o absenoldeb (ac ar gyfer y cyfnod cyfatebol ym mlwyddyn academaidd 2018-2019) ar gyfer disgyblion ag ystod o nodweddion. Y rhesymeg dros gael y dadansoddiad 10.5 diwrnod hwn yw bod y cyfnod hunanynysu hyd at 10 diwrnod, a byddai rhywun yn disgwyl i absenoldebau o tua'r nifer hwn o ddiwrnodau fod yn nodwedd o'r data. Mae'r dadansoddiad yn cadarnhau mai'r cyfnod absenoldeb mwyaf cyffredin, ar gyfer disgyblion Blwyddyn 11 er enghraifft, yw rhwng 5.5 ac 20 diwrnod^{ix}.

Mae'r data hwn hefyd yn fwy cyffredinol o gymorth o ran gallu nodi tueddiadau o ran hyd absenoldebau. Er enghraifft, awgrymwyd y gallai mwy o absenoldebau cyffredinol o'r ysgol fod yn fwy oherwydd bod dysgwyr â chofnodion presenoldeb gwael yn absennol am gyfnod hwy yn hytrach na bod mwy o ddysgwyr yn absennol. Fodd bynnag, mae'r data'n dangos bod mwy o absenoldebau ysgol oherwydd bod mwy o ddysgwyr yn absennol a dysgwyr yn absennol am gyfnod hwy. Dangosir detholiad o'r data hwn yn y tabl isod.

Tabl 3 - Cyfran y disgyblion ag absenoldebau sylweddol^x

Cyfran y disgyblion â	10.5+ absenoldeb Medi - Rhag 2018	10.5+ absenoldeb Medi - 01 Rhag 2021	10.5+ absenoldeb Medi - 26 Ion 2022
Pob disgybl	8.2	20.1	35.9
Teithiwr	39.0	50.8	67.5
Sipsiwn	35.3	51.5	67.1
Asiaidd	5.9	14.5	29.0
FSM	17.3	33.3	51.5
dim fsm	6.1	15.8	30.5
AAA	13.4	27.5	42.0
dim AAA	6.6	17.8	32.2
fsm ac AAA	21.2	36.3	50.9

Mae'r tabl yn dangos bod cyfraddau absenoldeb cyffredinol wedi cynyddu ar gyfer pob grŵp o ddisgyblion yn ystod tymor yr hydref hwn o gymharu â'r hydref cyn y pandemig ac mae'n parhau i gynyddu. Yn benodol, mae absenoldebau ar gyfer dysgwyr Sipsiwn a Theithwyr, dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, a disgyblion ag anghenion addysgol arbennig i gyd wedi cynyddu'n sylweddol, er nad yn anghymesur yn fwy nag ar gyfer dysgwyr eraill. Fodd bynnag, mae absenoldeb cynyddol y grwpiau hyn o ddisgyblion yn parhau i fod yn bryder sylweddol oherwydd eu lefel absoliwt uchel cyn ac ar ôl y pandemig.

Mae hefyd yn debygol bod patrymau hanesyddol eraill yn parhau yn fras. Mae cyfraddau absenoldeb uwch o hyd mewn grwpiau blwyddyn ysgol uwchradd yn hytrach nag yn y cynradd yn ddyddiol ac yn wythnosol ac felly yn gyffredinol. Mae'r data presenoldeb wythnosol a gyhoeddir ar hyn o bryd yn dangos yn gyson bod presenoldeb yn gostwng wrth i ddisgyblion oedran statudol fynd yn hŷn, gyda phresenoldeb ar gyfer dysgwyr ym Mlwyddyn 10 a Blwyddyn 11 (yng nghyfnod allweddol 4) ac ar gyfer y rheini ym Mlwyddyn 12 a Blwyddyn 13 (yn y chweched dosbarth) yn arbennig o bryderus^{xi}.

Bu dadlau yn y gorffennol ynghylch arwyddocâd cymharol absenoldeb cyffredinol neu absenoldeb anawdurdodedig wrth ddadansoddi data presenoldeb. Mae absenoldeb cyffredinol yn haws i'w ddiffinio gan fod y ffin rhwng absenoldeb awdurdodedig ac anawdurdodedig yn amodol ar ddehongliad, trafodaeth a newid. Yn gyffredinol, fodd bynnag, mae effaith absenoldeb ar ddysgu yn debyg p'un a yw'r absenoldeb wedi'i awdurdodi ai peidio a bydd yr adroddiad hwn yn canolbwyntio'n bennaf ar ddata presenoldeb ac absenoldeb cyffredinol. Mae'n ddiddorol nodi bod llawer o ysgolion yn gweld yn gynyddol mai dadansoddi eu data presenoldeb yn ôl absenoldeb sy'n gysylltiedig â COVID-19 a heb fod yn gysylltiedig â COVID-19 sydd fwyaf defnyddiol iddynt.

Er bod presenoldeb dysgwyr wedi gostwng yn gyffredinol o gymharu â chyn y pandemig, gellir dadlau bod hyn i'w ddisgwyl i ryw raddau. Yr hyn nad ydym yn ei wybod yw faint o bresenoldeb y gellid yn rhesymol fod wedi'i wella o dan yr amgylchiadau hyn neu effaith gymharol mentrau amrywiol ar bresenoldeb. Gallai trafodaethau â gwledydd tebyg megis y gwledydd cartref a Gweriniaeth Iwerddon fod yn gymariaethau defnyddiol at y diben hwn. Mae'r holl wledydd cartref yn adrodd am fwy o absenoldebau dysgwyr yn dilyn y pandemig, ond mae gwahaniaethau mewn cofnodi ac adrodd yn ei gwneud yn anodd gwneud cymariaethau manwl. Er ein bod yn cydnabod yr heriau sylweddol o sicrhau cytundeb rhwng gwledydd ynghylch casglu data, gallai fod yn ddefnyddiol ystyried arferion cofnodi presenoldeb a chodio ar y cyd yn awr, yn enwedig gan fod newidiadau sylweddol wedi bod yn y codau a ddefnyddir ar gyfer cofnodi presenoldeb mewn gweinyddiaethau eraill yn ddiweddar, er enghraifft, mae codau wedi'u newid yn yr Alban a Gogledd Iwerddon^{xii} ac mae cynigion ar gyfer newidiadau hefyd wedi'u gwneud yn Lloegr.

* Argymhelliad - Trafod diffinio, cofnodi a dadansoddi data presenoldeb gyda gwledydd tebyg er mwyn dysgu o'r arfer diweddaraf ac ystyried sut y gellir hwyluso ymhellach gymharu data a pholisi

Bu dadl hefyd ynghylch y diffiniad o absenoldeb 'parhaus', a ystyrir yn gyffredinol ar hyn o bryd fel presenoldeb o lai nag 80% (neu fwy nag 20% o absenoldeb) yng Nghymru. Mae hyn yn arwyddocaol gan ei fod yn aml yn cael ei osod fel y sbardun ar gyfer rhai mathau o ymyriadau megis cyfranogiad y gwasanaeth lles addysg. Cyflwynwyd dadleuon cryf yn ystod yr ymgynghoriad y gallai diffiniad o bresenoldeb gwaeth nag 85% fel yng Ngogledd Iwerddon (ac mewn llawer o awdurdodau lleol yng Nghymru yn ymarferol) neu 90% fel yn Lloegr, arwain at ymyrraeth gynharach a chanlyniadau gwell.

* Argymhelliad - Adolygu'r diffiniad o absenoldeb parhaus a'r pwyntiau sbarduno cysylltiedig ar gyfer ymyriadau

Yn ymarferol, mae'n annhebygol y byddai gwasanaethau cymorth yng Nghymru, megis gwasanaethau lles addysg awdurdodau lleol, gwasanaethau ieuentid neu wasanaethau cymdeithasol, yn gallu ymdopi o dan yr amgylchiadau presennol gyda chynnydd mewn llwyth gwaith^{xiii} ac felly ni fyddai gweithredu'r awgrym hwn yn gwneud gwahaniaeth sylweddol yn y tymor byr heb gynyddu capasiti'r gwasanaethau hyn.

Data hynt Gyrfa Cymru

Bob blwyddyn, mae Gyrfa Cymru yn cynnal arolwg o hynt holl ymadawyr Blwyddyn 11 i weld a ydynt yn parhau mewn addysg neu hyfforddiant neu wedi dechrau cyflogaeth. Mae'n ymddangos bod cyfraddau aros ymlaen mewn addysg amser llawn ar gyfer ymadawyr Blwyddyn 11 2020 (90.4%) wedi cynyddu tua 2 bwynt canran o gymharu â 2019 (88.2%)^{xiv}. Mae trafodaethau ynghylch adborth cychwynnol yn dangos bod y duedd hon yn parhau'n fras ar gyfer ymadawyr 2021, a bydd data terfynol yn cael ei gyhoeddi gan Gyrfa Cymru yng ngwanwyn 2022. Mae hefyd yn ymddangos bod cyfran y rhai sy'n gadael yr ysgol nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na

hyfforddiant (NEET) yn parhau yn isel yn gyffredinol, o leiaf yn y tymor byr, ac nid yw wedi cynyddu'n sylweddol. Cynigwyd rhesymau posibl dros y cynnydd mewn addysg llawn amser yn ystod yr ymgynghoriadau, gan gynnwys bod gwell graddau TGAU a chymwysterau eraill wedi golygu bod mwy o fyfyrwyr wedi symud ymlaen i'r cyrsiau lefel nesaf nag yn y gorffennol.

Fodd bynnag, mae pryderon efallai na fydd y duedd hon yn gynaliadwy. Er enghraifft, os yw graddau TGAU a chymwysterau eraill yn parhau i fod yn uwch nag yn y gorffennol yna gall arweinwyr cyrsiau dilyniant gynyddu eu graddau derbyn. Mae pryder hefyd, er bod graddau wedi cynyddu, bod addysg y carfannau myfyrwyr presennol wedi cael ei amharu ac y gallai fod ganddynt fylchau sgiliau a gwybodaeth a fydd, os na chaiff sylw, yn ei gwneud yn anos iddynt barhau ar eu cyrsiau dethol. Mae gwaith yn mynd rhagddo yn Llywodraeth Cymru ar ddadansoddi dilyniant myfyrwyr Blwyddyn 11 i ddysgu ôl-16 ar gyfer 2021-2022, a fydd hefyd yn edrych ar ddata ar fyfyrwyr sy'n gadael neu'n newid rhaglenni ôl-16.

Data ar gyfer Addysg heblaw yn yr ysgol (AHY) ac Addysg Ddewisol yn y Cartref (EHE)^{xv}

Ni ymddengys bod nifer y dysgwyr sy'n cael eu haddysg heblaw yn yr ysgol (gan gynnwys mewn unedau cyfeirio disgyblion neu'n cael eu tiwtora gartref er enghraifft) i bob golwg wedi cynyddu'n sylweddol yn 2020-21 o gymharu â blynyddoedd blaenorol. Mae'r nifer ar gyfer 2020-21 yn debyg i'r un ar gyfer 2018-19, er roedd y nifer ar gyfer 2019-20 yn sylweddol is. Er nad oes unrhyw esboniad wedi'i awgrymu am y patrwm hwn, mae'n bosibl bod uchafswm capasiti ar gyfer darpariaeth AHY na ellir mynd y tu hwnt iddo, hyd yn oed pan fydd y galw'n cynyddu.

Fodd bynnag, mae nifer y dysgwyr y mae eu rhieni wedi dewis eu haddysgu gartref wedi cynyddu'n sylweddol i ychydig dros 4,000 yn 2020-21, tra mewn blynyddoedd blaenorol nid oedd y nifer erioed wedi bod yn fwy nag oddeutu 2,500 (yn 2018-19). Gwelwyd cynnydd tebyg mewn EHE yn Lloegr^{xvi}. Awgrymwyd gan y rhai yr ymgynghorwyd â hwy mai'r rhesymau posibl am y cynnydd hwn yw bod rhai teuluoedd yn dewis addysg gartref oherwydd eu bod yn ofni effeithiau parhaus COVID-19, tra i eraill y gallai'r profiad o addysg gartref yn ystod y cyfyngiadau symud fod wedi rhoi'r hyder iddynt ddewis addysg yn y cartref yn y tymor hwy. Byddai'n ddefnyddiol gwneud rhagor o ymchwil i'r rhesymau a roddwyd gan deuluoedd ynghylch pam eu bod yn gynyddol ddewis addysg yn y cartref.

Ymchwil arall i ddata presenoldeb

Yn ddiweddar, mae Llywodraeth Cymru wedi gofyn i WISERD ddadansoddi data presenoldeb hydredol ar lefel dysgwr unigol er mwyn nodi patrymau presenoldeb dysgwyr dros eu gyrfa ysgol 11 mlynedd. Mae dadansoddiad cychwynnol wedi nodi pedwar grŵp posibl o ddisgyblion, sef y rheini â:

- Phresenoldeb cyson dda: Roedd gan 41% o'r sampl lefelau presenoldeb a oedd yn gyson uchel ar draws y cyfnod 11 mlynedd, gyda'r gyfran a

brofodd hyd at 2 wythnos o absenoldeb heb fod yn gostwng yn is na 70% mewn blwyddyn am y cyfnod 11 mlynedd.

- Lefelau uchel o ddiffyg presenoldeb: Dangosodd grŵp o bobl ifanc, a oedd yn cyfrif am 9% o'r sampl, lefelau cyson o ddiffyg presenoldeb dros yr 11 mlynedd, gyda'r rhai a gollodd fwy na 6 wythnos o ysgol yn cyrraedd uchafbwynt o 46% o fewn blwyddyn academiaidd.
- Gwella yn yr ysgol uwchradd: Gall y patrwm o wella presenoldeb hyd at Flwyddyn 6 gyda newid sylweddol ym Mlwyddyn 7, a welir yn y garfan gyfan, gael ei yrru'n rhannol gan un grŵp o unigolion, sef 32% o'r sampl.
- Presenoldeb problematig: Roedd gan grŵp diwethaf o fyfyrwyr lefelau o ddiffyg presenoldeb y gellid eu hystyried yn broblemus ond yn brin o ddiffyg presenoldeb cyson parhaus, gan gyfrif am 19% o'r sampl.^{xvii}

Gallai ymchwil pellach roi mewnwelediad i batrymau absenoldeb dysgwyr unigol a allai helpu i lunio polisiau yn y dyfodol. Yn benodol, byddai'n ddefnyddiol datblygu teipoleg o batrymau presenoldeb a nodi rhag-batrymau a allai ddangos dirywiad posibl mewn presenoldeb. Yna gellid cysylltu categorïau teipoleg o'r fath ag ymatebion cymorth gwahaniaethol awgrymedig.

Mae'n hysbys hefyd y gall presenoldeb sy'n dirywio fod yn rhagflaenydd ac yn rhagfynegydd i ystod o broblemau ymddygiadol ac emosiynol ar gyfer dysgwyr a allai arwain at wahardd y dysgwyr hyn o'r ysgol os na chaiff sylw^{xviii}. Byddai'n ddefnyddiol pe gallai ymchwil pellach i batrymau presenoldeb hefyd ganolbwyntio ar y ffordd orau o nodi a chefnogi dysgwyr a allai fod ar fin cael eu gwahardd.

* Argymhelliad - Cynnal ymchwil pellach i batrymau presenoldeb a fyddai'n helpu nodi dysgwyr a allai fod mewn perygl o gael eu gwahardd

Data presenoldeb staff ysgol

Dywedwyd wrthym fod absenoldeb staff ysgol (gan gynnwys ar gyfer uwch staff ysgol, athrawon, a chynorthwyr athrawon a hefyd staff ar draws ystod o wasanaethau cymorth awdurdodau lleol) yn uwch nag arfer ar hyn o bryd oherwydd amrywiaeth o resymau'n ymwneud â COVID-19, gan gynnwys absenoldeb oherwydd salwch, hunanynysu neu bryder. Fodd bynnag, ychydig o ddata swyddogol sydd ar gael yng Nghymru ar bresenoldeb staff ysgol neu batrymau salwch ar gyfer cyn neu ar ôl i'r pandemig ddechrau. Roedd ciplun o absenoldeb athrawon yn ystod wythnos gyntaf Ionawr 2022 (yn seiliedig ar sampl o ffurflenni awdurdodau lleol) yn awgrymu bod absenoldeb athrawon yr wythnos honno tua 10%^{xix} sydd tua dwywaith yn uwch na'r disgwyl fel arfer.

Mae data cyhoeddedig arall yn awgrymu bod nifer cyfartalog y diwrnodau a gollwyd oherwydd salwch ar gyfer athrawon llawn amser wedi gostwng i 6 diwrnod yn 2020 o 7 diwrnod yn 2019, 2018, 2017, 2016 a 2015^{xx}. Mae'n bosibl bod y canfyddiad gwrth-sythweledol hwn yn gysylltiedig â gostyngiad posibl o salwch yr adroddwyd amdano yn ystod y cyfnod cloi. Gweler Rheoli presenoldeb gweithlu ysgolion yn effeithiol mewn ysgolion cynradd (Estyn, 2017)^{xxi} a Trefniadau Cyflenwi ar gyfer Absenoldeb Athrawon: Dilyniant

(Archwiliad Cymru, 2020)^{xxii} am arfer dda a rhagor o fanylion am reoli'r gweithlu ysgolion.

Mae diffyg data presenoldeb staff ysgol yn gwneud asesu effaith y pandemig ar brofiad addysgol dysgwyr yn anodd, gan fod eu profiad dysgu'n dibynnu nid yn unig ar bresenoldeb y dysgwr ei hun ond hefyd a oedd yn cael ei addysgu gan ei athro arferol neu gan arbenigwr pwnc, pan yr oedd yn mynychu. Mae gwledydd cartref eraill hefyd wedi nodi'r bwlch hwn yn eu data addysg, ac mae Gogledd Iwerddon er enghraifft wedi cyflwyno casgliad dyddiol ar lefel genedlaethol o bresenoldeb athrawon yn ddiweddar.

- * **Argymhelliad - Ystyried y ffordd orau o gasglu, dadansoddi a chyhoeddi presenoldeb staff addysg yn fwy manwl**
- * **Argymhelliad - Archwilio datblygu a chyhoeddi set o fetrigau ar gyfer profiad dysgwyr sy'n cynnwys data ar absenoldeb athrawon, y defnydd o staff cyflenwi, ac argaeledd arbenigwyr pwnc**

Rhesymau sylfaenol dros absenoldeb cynyddol dysgwyr

Pwysleisiodd y dysgwyr y sioc aruthrol a gawsant wrth ailintegreiddio'n gyflym yn ôl i'r ysgol ar ôl cyfnod hir o gyfyngiadau symud ac aflonyddwch. Er bod y pontio wedi bod yn arbennig o anodd i leiafrif, ac wedi arwain at bryderon lles ac iechyd meddwl difrifol mewn rhai achosion, dywedodd pob dysgwr eu bod wedi profi rhywfaint o ddryswch a bod llawer yn teimlo'n fwy agored i niwed. Dywedodd dysgwyr fod llawer o ddysgwyr wedi colli rhai o'u sgiliau cymdeithasol ac astudio sylfaenol, gan gynnwys y gallu i ganolbwyntio ar astudio am amser estynedig. Ychwanegodd hyn oll at y straen a'r pwysau a deimlent wrth ddychwelyd i'r ysgol ac ymdopi â gwaith academaidd ac amgylchedd cymdeithasol anghyfarwydd yn sydyn.

Ategwyd canfyddiadau'r dadansoddiad o ddata presenoldeb a gyflwynwyd yn adran 2 gan y gweithwyr addysg proffesiynol a gyfwelwyd. Dywedodd y rhai yr ymgynghorwyd â nhw fod absenoldeb dysgwyr wedi cynyddu ar gyfer pob grŵp o ddysgwyr a bod dau reswm cyffredinol dros y cynnydd: roedd amrywiaeth o resymau newydd yn ymwneud â COVID-19 dros absenoldeb, ac roedd problemau presenoldeb hirsefydlog cyn COVID-19 yn parhau ac wedi eu gwaethygu gan y pandemig. Y teimlad cyffredinol oedd bod presenoldeb wedi gwaethygu'n sylweddol ar gyfer dysgwyr o bob nodwedd (gweler Tabl 3) a bod hyn yn bryder.

Cyn COVID-19, roedd wedi'i hen sefydlu bod dysgwyr sy'n agored i niwed (a ddiffinnir yn y llenyddiaeth fel y rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, ag anghenion dysgu ychwanegol, neu â Saesneg fel iaith ychwanegol) yn fwy tebygol o fod â chofnodion presenoldeb gwaeth. Ceir cydberthnasau rhwng cynnydd mewn absenoldeb ac amddifadedd (a fesurir yn ôl cymhwysedd i gael prydau ysgol am ddim), ac anghenion dysgu ychwanegol (datganiad o AAA a gweithredu gan yr ysgol a mwy), fel y crybwyllwyd eisoes. Roedd y cynnydd mewn absenoldeb ar gyfer dysgwyr difreintiedig a grwpiau eraill sy'n agored i niwed yn bryder arbennig oherwydd y lefelau absenoldeb absoliwt uchel ac oherwydd y teimlad bod y dysgwyr hyn wedi cael cyfnod anoddach i'w dysgu o dan y cyfyngiadau symud na dysgwyr mwy breintiedig ac felly roedd angen iddynt fod yn ôl yn rheolaidd yn yr ysgol nawr er mwyn i drefniadau cymorth gael effaith.

Pwysleisiwyd hefyd gan ymgynghoreion fod y darlun presenoldeb yn un cymhleth ac nad yw'n hawdd ei gyffredinoli. Gall patrymau presenoldeb a thueddiadau mewn ysgolion unigol newid llawer dros amser a dywedwyd eu bod yn amrywiol iawn. Mae'r amrywioldeb hwn oherwydd COVID-19 yn effeithio ar ysgolion mewn tonnau - COVID-19 yn 'rhedeg yn boeth ac yn oer' ar wahanol adegau mewn gwahanol ardaloedd. Mae rhai ysgolion wedi profi mwy o 'donnau' COVID-19 nag eraill. Nodwyd hefyd ei bod yn anodd rhagweld patrymau presenoldeb ar gyfer dysgwyr unigol, gan gynnwys pan oedd eu presenoldeb wedi bod yn dda cyn COVID-19. Cymhlethdod posibl pellach yw y gall ffactorau amrywiol effeithio ar wahanol grwpiau o ddysgwyr mewn ffyrdd amrywiol. Yn gyffredinol, mae p'un a yw dysgwr yn mynychu addysg orfodol neu'n absennol ei hun o addysg orfodol yn dibynnu ar ystod gymhleth o ffactorau sylfaenol, ac ar gyfer unrhyw ddysgwr penodol, gallai'r

rhesymau dros absenoldeb fod yn gyfuniad o resymau cyffredinol a phenodol. Mae'r ffactorau a'r rhesymau amrywiol a gafodd sylw amlycaf yn yr ymatebion i'r ymgynghoriad yn cael eu trafod isod ar gyfer dysgwyr o wahanol nodweddion ac amgylchiadau cartref, a thrafodir canfyddiadau ymchwil academaidd yn Atodiad D.

Rhesymau sy'n bodoli eisoes dros absenoldeb a waethygir gan COVID-19

Tlodi, anfantais a dysgwyr cymwys am brydau ysgol am ddim

Awgrymwyd ystod o resymau posibl pam y gallai absenoldebau dysgwyr yn y grŵp hwn fod wedi gwaethygu oherwydd y pandemig yn ystod ymgynghoriadau'r adolygiad. Er enghraifft, bron yn ôl diffiniad bydd gan deuluoedd difreintiedig lai o adnoddau (ariannol a chorfforol, ac yn aml hefyd emosiynol a diwylliannol) i'w defnyddio i ymdopi â sefyllfaoedd anodd. Er enghraifft, efallai bod ganddyn nhw adnoddau ffisegol gwaeth fel cyfleusterau cyfrifiadurol a rhyngwyd, lleoedd llai neu ddim lleoedd ar gyfer astudio'n dawel, llai o lyfrau ac yn y blaen, felly efallai eu bod wedi cael yr heriau addysgol o addysgu gartref yn ystod y cyfyngiadau symud yn anos na theuluoedd mwy breintiedig. O ganlyniad i'r profiad cloi negyddol hwn, efallai y bydd dychwelyd i'r ysgol yn fwy heriol i'r dysgwyr hyn nag i ddysgwyr mwy breintiedig, nad oeddent wedi profi'r anawsterau hyn yn ystod y cyfyngiadau symud.

Anghenion dysgu arbennig ac ychwanegol

Mae ffocws yr adolygiad hwn yn bennaf ar ddysgwyr mewn ysgolion cynradd, uwchradd a phob oed. Parhaodd llawer o ddysgwyr sy'n mynychu ysgolion arbennig ac unedau cyfeirio disgyblion â'u haddysg yn yr ysgol yn ystod y cyfyngiadau symud. Adroddwyd hefyd mai'r ysgolion â'r cyfraddau presenoldeb isaf yn ystod y pandemig a'i ganlyniadau fu ysgolion arbennig^{xxiii}. Bydd rhywfaint o'r absenoldeb hwn yn adlewyrchu penderfyniadau rhesymegol a wneir gan deuluoedd i'w plant beidio â mynychu'r ysgol, o ystyried bod gan ddisgyblion mewn ysgolion arbennig anghenion gofal iechyd penodol a'u bod yn fwy tebygol o ddiodef o gyflyrau meddygol sy'n eu gwneud yn fwy agored i'r firws. Gallent hefyd fod wedi gweld y pandemig yn straen ac yn heriol gan fod y coronafeirws yn fygythiad iechyd ychwanegol peryglus. O ganlyniad, mae'n anodd cyffredinoli ynglŷn â phresenoldeb mewn ysgolion arbennig y tu hwnt i'r uchod.

O ran dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol mewn ysgolion prif ffrwd, mae'r data a drafodir uchod yn dangos, yn yr un modd â dysgwyr eraill, fod presenoldeb dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol wedi gostwng yn gyffredinol. Yn ystod yr ymgynghoriad, awgrymwyd ystod o resymau posibl pam y gallai'r pandemig fod wedi gwaethygu eu habsenoldeb. Clywsom hefyd dystiolaeth yn benodol am ddysgwyr ar y sbectrwm awtistig. Efallai bod rhai o'r disgyblion hyn wedi ffafrio agweddau ar ddysgu gartref a dysgu o bell, fel y cyfle i ddysgu ar eu cyflymder eu hunain ac ar yr adeg o'u dewis, ac yn credu bod yr amgylchedd dysgu gartref yn dawelach, yn fwy llonydd neu'n llai gwrthdymnidol nag yn yr ysgol. Fodd bynnag, rhybuddiodd arbenigwyr yn

erbyn cymryd bod dysgwyr awtistig o reidrwydd yn ffafrio astudio gartref. Roedd y dysgwyr hyn hefyd yn gwerthfawrogi ac yn colli perthnasoedd dynol, yn enwedig gyda ffrindiau a staff ysgol neu goleg yr oedden nhw'n ymddiried ynddynt a oedd yn eu deall nhw a'u hanghenion. Efallai eu bod hefyd wedi cael anawsterau wrth ddefnyddio technoleg yn ystod y cyfyngiadau symud a'r cyswllt dynol a ffefrir ganddynt, a dywedwyd hefyd bod llawer o'r dysgwyr hyn wedi mwynhau ailgysylltu â'r coleg a'r ysgol ac wedi mynychu'n dda ar ôl y cyfyngiadau symud. At ei gilydd, ychydig o sylw a gafodd absenoldeb o'r ysgol ymhlith dysgwyr sbectwm awtistiaeth a dysgwyr eraill ag anghenion dysgu ychwanegol gan ymchwilwyr ac mae'r ychydig sy'n bodoli yn rhagddyddio'r pandemig^{xxiv}.

Materion diwylliannol - Dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr

Dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr oedd â'r lefelau presenoldeb gwaethaf o unrhyw grŵp ethnig lleiafrifol cyn y pandemig. Disgrifir y rhesymau am hyn a'r amrywiol strategaethau lliniaru a ddefnyddir gan ysgolion ac awdurdodau lleol mewn sawl adroddiad gan gynnwys adroddiadau Estyn^{xxv}. Mae swyddogion cymorth sy'n gweithio gyda'r dysgwyr hyn yn adrodd bod y rhan fwyaf o deuluoedd Sipsiwn, Roma a Theithwyr wedi tynnu eu plant allan o ysgolion ar ddechrau'r pandemig a'i bod wedi bod yn arbennig o anodd, yn enwedig ar gyfer disgyblion oedran uwchradd, i berswadio'r teuluoedd hyn bod ysgolion bellach yn ddiogel. Mae'n ymddangos bod y pandemig wedi cryfhau rhagduediadau diwylliannol yn erbyn addysg uwchradd. Ni chodwyd unrhyw faterion diwylliannol eraill na grŵp ethnig lleiafrifol arall yn yr ymgynghoriadau fel rhai yr effeithiwyd arnynt yn arbennig gan y pandemig o ran presenoldeb, er bod ymchwil o'r UDA yn awgrymu bod rhieni nad ydynt yn Wyn yn poeni mwy am gadw at strategaethau lliniaru, ysgolion yn ailagor yn ddiogel, eu plentyn yn contractio COVID-19, a'u plentyn yn dod â COVID-19 adref o'i gymharu â rhieni Gwyn^{xxvi}.

Dylanwad rhieni a theuluoedd ag anghenion cymhleth a lluosog

Thema gyson yn y trafodaethau ymgynghori oedd y rôl allweddol a chwaraeir gan rieni a theuluoedd dysgwyr ym mhob mater presenoldeb. Ar gyfer dysgwyr iau mewn ysgolion cynradd yn arbennig, mae eu presenoldeb yn dibynnu'n fawr ar agweddau rhieni a theulu, yn anad dim gan eu bod yn aml yn dibynnu arnynt i'w cael yn gorfforol i'r ysgol. Mae rhai dysgwyr wedi sefydlu patrwm o beidio â mynychu'r ysgol yn ystod y cyfyngiadau symud y maent hwy a'u teuluoedd yn ei chael yn anodd neu'n ddiangen i'w newid. Mewn rhai achosion efallai na fydd yr union resymau sylfaenol am yr absenoldebau hyn yn hysbys oherwydd bod gan y dysgwr a'r teulu anghenion lluosog, cymhleth sy'n hirsefydlog a hyd yn oed yn 'rhyngenedlaethol'. Roedd llawer o'r heriau hyn yn bodoli cyn y cyfyngiadau symud, ond mae rhai wedi'u nodi fel rhai sydd wedi dwysau ers hynny, ac o ganlyniad mae'r teuluoedd hyn wedi dod yn 'anos eu cyrraedd' ar ôl y pandemig. I bob dysgwr, mae rhieni a theuluoedd mewn sefyllfa dda, yn ogystal â'r dysgwyr eu hunain, i ddarparu mewnwelediad pwysig i'r rhesymau penodol dros absenoldeb, yn enwedig yn achos patrymau absenoldeb annodweddiadol.

Gorbryder, iechyd meddwl a lles a materion ymddieithrio

Mae patrymau presenoldeb gwael ar gyfer myfyrwyr cyn y pandemig yn aml yn gysylltiedig ag amrywiaeth o faterion gorbryder, iechyd meddwl a lles. Mae iechyd meddwl gwael yn arbennig wedi'i gysylltu'n flaenorol â phresenoldeb gwael yn yr ysgol, gyda phryder yn aml yn cael ei ddisgrifio fel ffactor risg allweddol. Mae llawer o agweddau ar leoliad yr ysgol a all achosi pryder, megis gwahanu oddi wrth rieni/gofalwyr, rhyngweithio cymdeithasol â chyfoedion a staff yr ysgol, a straen academaidd. Gall hyn arwain plant i osgoi ysgol mewn ymgais i leihau eu pryder.

Mae'n bosibl bod y materion hyn a oedd yn bodoli eisoes, o ffobia ysgol i fwlio, wedi'u gwaethygu gan amgylchiadau'r pandemig – gweler yr adolygiad llenyddiaeth yn Atodiad C am fanylion yr ymchwil perthnasol. Roedd prif ffocws y trafodaethau ymgynghori ynghylch achosion newydd o bryder yn ymwneud â'r pandemig ac i ba raddau y gallai achosion pryder a oedd yn bodoli eisoes fod wedi gwaethygu, a chaiff y rhain eu hystyried yn fanylach yn yr is-adran nesaf. Mynd i'r afael ag achosion pryder sy'n bodoli eisoes ac achosion newydd o bryder a drafodir gyda'i gilydd yn adran 4 o'r adroddiad.

Rhesymau newydd yn ymwneud â COVID-19 dros absenoldeb

Mae yna hefyd ffactorau newydd sy'n effeithio ar bresenoldeb sy'n ymwneud fwy neu lai yn uniongyrchol â'r pandemig.

COVID-19 fel salwch, hunanynysu ac absenoldeb dan gyfarwyddyd ysgol

Y rheswm amlycaf yw salwch oherwydd COVID-19 ei hun. Dywedwyd yn gyson yn ystod ymgynghoriadau'r adolygiad bod llawer o blant wedi colli symiau sylweddol o addysg oherwydd salwch COVID-19. Yn ogystal, dywedir bod 'COVID-19 Hir' yn nodwedd gynyddol o absenoldeb dysgwyr.

Mae yna hefyd amrywiaeth o resymau'n ymwneud â COVID-19 dros absenoldeb nad yw'n ymwneud â bod yn sâl neu fod yn 'symptomatig'. Er enghraifft, bod yn ddi-symptomatig ac yn ynysu yn dilyn profion positif (LFT neu PCR), neu wedi bod mewn cysylltiad â rhywun sydd wedi profi'n bositif (eu hunain neu eraill yn y cartref neu mewn grwpiau ysgol neu swigod).

Mae'r absenoldebau hyn yn cael eu codio gan 'Y' (absenoldeb dan gyfarwyddyd yr ysgol) a 'I' ar gyfer 'Dysgu o bell'. Mae absenoldeb dysgwyr y mae ysgolion yn meddwl y gallai fod oherwydd salwch yn cael ei godio 'I' gyda 'Y', ychwanegol os credir bod y salwch o ganlyniad i COVID-19. Ers 22 Tachwedd 2021, mae pob un o'r tri chod 'sy'n ymwneud â COVID-19' yn cael eu grwpio gyda'i gilydd a'u cyhoeddi'n wythnosol. Fel y trafodwyd yn yr adran ddata uchod, mae'r data'n awgrymu nad yw'r gostyngiadau presenoldeb presennol yn gyfan gwbl oherwydd yr absenoldebau uniongyrchol hyn sy'n gysylltiedig â COVID-19.

Gorbryder, iechyd meddwl a materion lles

Fel y soniwyd uchod, mae consensws cyffredinol bod llawer o'r achosion sy'n sail i gynnydd mewn absenoldeb yn ymwneud â lles, gwydnwch neu iechyd

meddwl dysgwyr. Er enghraifft, efallai y bydd rhai myfyrwyr â hanes presenoldeb da yn flaenorol wedi datblygu problemau iechyd meddwl yn ystod y cyfyngiadau symud. Mewn rhai achosion, dywedir bod disgyblion wedi datblygu pryder cyffredinol ynghylch dychwelyd i sefydliad mawr, prysur ar ôl cyfnod o dawelwch ac unigedd cymharol yn ystod y cyfyngiadau symud.

Er nad yw bob amser yn hawdd gwahaniaethu rhwng ffynonellau pryderon o'r fath a gwahaniaethu rhwng pryderon a oedd yn bodoli eisoes a allai fod wedi gwaethgu yn ystod y cyfyngiadau symud (fel yr enghreifftiau a roddir uchod) a phryderon newydd sy'n ymwneud yn benodol â COVID-19, roedd prif ffocws y trafodaethau ymgynghori yn ymwneud ag achosion newydd pryder ynghylch y pandemig. Mae'r rhain yn cynnwys ofn y dysgwr (neu ei deulu) ynghylch dychwelyd i'r ysgol am amrywiaeth o resymau, megis pryder ynghylch diogelwch o ran iechyd (gan gynnwys pryderon am y posibilrwydd o ddal COVID-19 ac effeithio ar ei iechyd ei hun neu drosglwyddo'r firws i aelodau bregus o'r teulu), yn ogystal â'r ofn o fethu ag ymdopi â gofynion addysgol yr ysgol.

Gallai ofn methu ag ymdopi â gwaith ysgol ddeillio o golli sgiliau neu wybodaeth (gwirioneddol neu ddychmygol) yn ystod y cyfyngiadau symud, neu ofn ynghylch gofynion astudio ar gyfer cymwysterau (arholiadau neu waith cwrs). Arwydd penodol o'r ofn hwn i rai dysgwyr yw datblygiad hoffter o barhau i astudio'n ddigidol gartref. Mae goblygiadau'r mathau hyn o bryder yn cael eu harchwilio ymhellach yn yr adrannau a ganlyn.

Ymddieithrio ac agweddau mwy hamddenol at ddysgu

Adroddwyd bod agwedd fwy llac, gan ddysgwyr a rhieni, tuag at bresenoldeb rheolaidd yn yr ysgol yn gynyddol amlwg, gan gynnwys gan ddysgwyr a oedd wedi dangos presenoldeb da yn flaenorol. Amlygiad penodol o'r agwedd hon yw cynnydd mewn absenoldeb 'tactegol' cyn gwyliau neu ddigwyddiadau teuluol, a'r pwrpas yw osgoi cyswllt posibl â'r firws a fyddai'n peryglu trefniadau gwyliau.

Mae'n bosibl mai rhan o'r rheswm dros yr agwedd gyffredinol achlysurol hon tuag at ddysgu ac addysg yn arbennig yw'r elfen o ymddieithrio ag addysg a ddechreuodd yn ystod y cyfyngiadau symud ac sydd wedi'i gwaethgu ers hynny gan ddiffyg amynedd oherwydd tarfu parhaus ar fywyd ysgol sy'n gysylltiedig â COVID-19, megis absenoldebau staff neu drefniadau hylendid newydd, a chred y gellir dal i fyny ar golli amser ysgol drwy ddulliau eraill, gan gynnwys trefniadau dal i fyny yn yr ysgol a dysgu cyfunol.

Crynodeb o nodweddion dysgwyr ac amgylchiadau cartref a allai fod wrth wraidd mwy o absenoldeb

Rhesymau sy'n bodoli eisoes a waethgir gan COVID-19

- tlodi - dysgwyr difreintiedig
- anghenion dysgu ychwanegol
- materion diwylliannol - dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr
- dylanwad rhieni a theuluoedd anodd eu cyrraedd
- gorbryder, iechyd meddwl a lles a materion ymddieithrio

Rhesymau newydd yn ymwneud â COVID-19

- COVID-19 fel salwch, hunanynysu ac absenoldeb dan gyfarwyddyd ysgol
- gorbryder, iechyd meddwl a materion lles
  - yn gysylltiedig i bryderon iechyd
  - yn gysylltiedig i bryderon addysg
- ymddieithrio ac agweddau mwy hamddenol at ddysgu a phresenoldeb

Strategaethau ar gyfer gwella presenoldeb

Pwysleisiodd y dysgwyr bwysigrwydd canolog iddynt fod ysgolion yn cymryd eu materion lles ac iechyd meddwl 'o ddifrif'. Roeddent yn croesawu'r dull gweithredu cyffredinol sy'n canolbwyntio ar les a ddefnyddir gan y rhan fwyaf o ysgolion. Roeddent yn gwerthfawrogi'n benodol unrhyw gymorth bugeiliol ychwanegol a ddarparwyd i'w helpu i wneud y cyfnod pontio anodd yn ôl i addysg 'arferol' mor hawdd â phosibl. Amlygwyd yn arbennig bwysigrwydd iddynt sicrhau bod ysgolion yn sicrhau ethos cadarnhaol, blaengar a chyfeillgar - o athrawon a staff bugeiliol eraill yn gofyn iddynt yn unigol sut yr oeddent - ac ar gyfer darparu cefnogaeth arbenigol a grwpiau anogaeth os oes angen. Roeddent yn teimlo y byddai gofyn i ddysgwyr am eu barn ar sut y gellid cyflawni hyn, er enghraifft trwy ymgynghori â chynghorau ysgol, yn werthfawr, yn ogystal â rhoi rhywfaint o reolaeth i ddysgwyr, yn enwedig rhai hyn, dros sut a phryd y maent yn dysgu.

Ailsefydlu ac ymestyn arfer orau sy'n bodoli eisoes

Mae lles ac iechyd meddwl hefyd yn effeithio ar bresenoldeb dysgwyr yn yr ysgol, yn ogystal â bod yn uniongyrchol gysylltiedig ag iechyd corfforol, a chan agweddau tuag at ddysgu ac addysg (a elwir hefyd yn ymgysylltiad neu gysylltedd ysgol yn y llenyddiaeth). Ystyrir bod y rhyngberthynas rhwng presenoldeb a lles cyffredinol mor gryf fel bod presenoldeb yn aml wedi'i gymryd fel mesur dirprwyol ar gyfer llesiant yn y gorffennol. Gwyddom hefyd fod presenoldeb yn cael effaith gref ar ddeilliannau, safonau a dilyniant dysgwyr. Er enghraifft, mae canlyniadau arholiadau yn cyfateb yn gryf i gyfraddau presenoldeb^{xxvii}.

Oherwydd y cysylltiad sefydledig hwn rhwng presenoldeb a chyrhaeddiad, mae gwella presenoldeb dysgwyr wedi bod yn nod polisi pwysig i Lywodraethau olynol Cymru^{xxviii}^{xxix} ers tro byd, fel yn ogystal ag ar gyfer awdurdodau lleol ac ysgolion unigol. Arweiniodd y ffocws penodol ar bresenoldeb ym mholisiâu'r llywodraeth, gan gynnwys ei gynnwys fel mesur mewn categorïau ac mewn trefniadau arolygu, at welliant cyson mewn cyfraddau presenoldeb dros y degawd diwethaf.

Cyn y pandemig, roedd consensws eang ynghylch yr hyn a oedd yn gyfystyr ag arfer gorau ar gyfer gwella presenoldeb. Sicrhawyd bod cyfres o adolygiadau, adroddiadau a phecynnau cymorth ar gael, gan gynnwys gan yr arolygiaeth^{xxx} ^{xxxi}. Roedd cytundeb cyffredinol ymhlith y gweithwyr addysg proffesiynol yr ymgynghorwyd â nhw bod y strategaethau cyn-bandemig hyn ar gyfer gwella presenoldeb yn parhau'n ddilys, a bod angen eu hailsefydlu, eu haddasu a'u hymestyn lle bo angen yng ngoleuni'r profiad pandemig.

Dewiswyd ysgolion yr astudiaeth achos yn yr adolygiad hwn gan eu hawdurdod lleol fel rhai sy'n dangos arfer dda, yn nodweddiadol yn ystod y pandemig adeiladwyd ar eu harferion a oedd yn bodoli eisoes ar gyfer gwella presenoldeb. Roeddent eisoes wedi cydnabod pwysigrwydd sefydlu perthynas ymddiriedus gyda rhieni, teulu a'r gymuned leol yn cyffredinol. Roedd yn well ganddynt ddull a oedd yn gefnogol i deuluoedd yn hytrach na dibynnu ar ddulliau ffurfiol a chosb. Roeddent wedi gosod disgwyliadau uchel o ran presenoldeb gyda dysgwyr, teuluoedd a staff. Fe wnaethant nodi

problemau presenoldeb yn gynnar a chawsant ymateb graddedig ac ystod o ymyriadau i helpu cefnogi dysgwyr a oedd yn absennol neu mewn perygl o fod yn absennol. Roeddent yn gweithio'n dda ac yn agos gyda gwasanaethau cymorth ac asiantaethau lleol. Bu eu profiad yn ystod y pandemig yn fodd i gadarnhau pwysigrwydd ymgysylltu â rhieni ac ymyrraeth gynnar. Ymgynghorwyd yn eang ac effeithiol gyda theuluoedd ac addaswyd eu polisiau a'u dulliau gweithredu lle'r oedd angen (gweler Atodiad C am fanylion).

Arfer da wrth fynd i'r afael â phresenoldeb gwael

Nodwedd gref o arfer orau flaenorol oedd yr angen am ddull cyson, trwyadl ond graddedig o gymhwysu gweithdrefnau cytûn i fynd i'r afael â phresenoldeb gwael. Mae arfer da sylfaenol yn cynnwys cadw cofnodion a dadansoddi gofalus, nodi'n gynnar, cysylltu'n brydlon â theuluoedd a'u cynnwys mewn trafodaethau, cynnig cymorth i helpu gydag unrhyw broblemau sylfaenol, a monitro presenoldeb yn agos yn barhaus. Fodd bynnag, teimlwyd bod gweithredu'r arfer presenoldeb da hwn wedi gwanhau'n ddiweddar a'i fod yn llai cyffredin nag y bu cyn y pandemig, yn bennaf oherwydd cyfyngiadau capasiti staff o ganlyniad i effaith gronns galwadau llwyth gwaith cynyddol cyffredinol ac absenoldebau staff.

- * **Argymhelliad - Rhannu a lledaenu arfer gorau ar gyfer gwella presenoldeb, gan gynnwys y ffordd orau i ysgolion ymgysylltu â dysgwyr a'u teuluoedd, drwy addasu, ail-becynnu ac aiddosbarthu canllawiau perthnasol a'u hyrwyddo drwy ddatblygiad proffesiynol wedi'i dargedu**

Elfen allweddol o'r arfer gorau oedd y cymorth a gynigir i ddysgwyr a'u teuluoedd i fynd i'r afael ag unrhyw broblemau a nodwyd ganddynt. Roedd hyn yn gofyn am weithio mewn partneriaeth ag ystod eang o wasanaethau, megis gwasanaethau cymdeithasol, gwasanaethau ieuencid, rheoli ymddygiad, seicoleg addysg, cwnsela ac iechyd meddwl, y gwasanaeth iechyd gwladol, tai a'r heddlu, er enghraifft. Fodd bynnag, yn yr un modd â chapasiti athrawon, dywedwyd bod yr holl wasanaethau hyn hefyd ar hyn o bryd yn wynebu cyfyngiadau capasiti a oedd yn ei gwneud yn anodd mynd i'r afael â'r anghenion hyn mewn modd amserol.

Un o'r materion mwyaf dadleuol ynghylch arfer presenoldeb a godwyd eisoes yn ystod yr adolygiad oedd y defnydd o hysbysiadau cosb benodedig (HCB) a mynegwyd safbwyntiau gwahanol ar y mater hwn. Ar y naill law, teimlwyd bod hysbysiadau cosb benodedig, yn enwedig gan Swyddogion Lles Addysg a rhai ysgolion uwchradd, yn 'arf' pwysig a sefydledig ar gyfer perswadio teuluoedd i gymryd presenoldeb ysgol o ddifrif pan oedd dulliau eraill wedi methu. Ar y llaw arall, teimlwyd y byddai'n amhriodol defnyddio hysbysiadau cosb benodedig yn awr yn yr un ffordd â chyn y pandemig. Er gwaethaf y gwahaniaeth barn hyn, roedd tir cyffredin sylweddol hefyd. Roedd pawb yn cytuno bod lle ar gyfer gweithdrefnau ffurfiol mewn amgylchiadau eithafol (ac mae hyn yn dal yn bosibl yn gyfreithiol), fel rhan o ystod lawn o opsiynau. Roedd cytundeb y dylid defnyddio llythyrau ffurfiol fel rhybudd yn y lle cyntaf ac fel ffordd o annog teuluoedd i ymgysylltu â swyddogion mewn trafodaeth

adeiladol, ac ni awgrymodd neb y dylid defnyddio gweithdrefnau ffurfiol nes bod yr holl opsiynau eraill wedi'u harchwilio'n llawn.

Mae'n amlwg yn bwysig osgoi'r argraff o ansensitifrwydd yn ystod y cyfnod pandemig presennol a'i ganlyniadau (er enghraifft, ystyriwch y modd yr ymdriniwyd â thaliadau prydau ysgol mewn ysgol yng Ngogledd Cymru yn ddiweddar^{xxxii}) ac mae'r agwedd sensitif hon hefyd yn un a ddefnyddir ar hyn o bryd mewn gwledydd cartref eraill. Cynhaliwyd 'Gwerthusiad o Hysbysiadau Cosb Benodedig a roddwyd am golli'r ysgol yn rheolaidd' gan ICF Consulting ac Arad ar ran Llywodraeth Cymru yn 2018^{xxxiii} sy'n cynnwys adolygiad o lenyddiaeth ar yr arfer gorau ar gyfer gwella presenoldeb. Canfu'r adolygiad fod barn gymysg ymhlith ymatebwyr yr arolwg ar effeithiolrwydd hysbysiadau cosb benodedig gyda 56 y cant yn credu eu bod yn effeithiol ond 37 y cant yn credu nad ydynt. Hefyd, canfuwyd nad yw'r llenyddiaeth ymchwil yn darparu tystiolaeth gref bod sancsiynau ariannol eu hunain bob amser yn cael effaith gadarnhaol ar ymddygiad oedolion mewn polisïau cymdeithasol. Gan fod marc cwestiwn o hyd ynghylch effeithiolrwydd hysbysiadau cosb benodedig o ran newid ymddygiad yn y tymor hir (dadleuir nad ydynt yn mynd i'r afael â'r materion sylfaenol o ran diffyg presenoldeb), mae'n werth ystyried gwneud rhagor o ymchwil i effeithiolrwydd hirdymor cosbau cyfnod penodol yng ngoleuni profiad y pandemig.

* Argymhelliad - Adolygu a chynnal ymchwil bellach i'r defnydd o hysbysiadau cosb benodedig a'u heffaith ar batrymau presenoldeb dysgwyr

Gwella profiadau dysgwyr

Roedd strategaeth fawr cyn y pandemig ar gyfer gwella presenoldeb yn seiliedig ar gydnabyddiaeth y bydd presenoldeb yn gwella os yw dysgwyr am ddod i'r ysgol ac os ydynt yn gweld yr hyn a gynigir yn ddifyr, yn ddi-ddorol ac yn berthnasol iddynt. Mae ysgolion a oedd wedi gwella presenoldeb yn llwyddiannus yn y gorffennol wedi rhoi sylw arbennig i'w harlwy cwricwlwm ac i wella addysgeg trwy ddatblygiad proffesiynol ac arfer wedi'i llywio gan ymchwil. Ar lefel genedlaethol, roedd y ddealltwriaeth hon yn rhan fawr o'r rhesymeg y tu ôl i ddiwygio'r cwricwlwm a datblygiad y Cwricwlwm newydd i Gymru. Roedd pawb yr ymgynghorwyd â nhw yn cydnabod pwysigrwydd parhaus diwygio'r cwricwlwm o'r fath a'r angen cysylltiedig am wella addysgeg. Hyd yn oed pan ddadleuodd ymgynghoreion o blaid 'dim mentrau newydd' fel y gallai staff ysgolion wneud y mwyaf o'r amser sydd ganddynt ar gyfer mynd i'r afael ag anghenion uniongyrchol ôl-bandemig dysgwyr, gwnaethant eithrio diwygio'r cwricwlwm o'r cais hwn. Roeddent yn gweld y Cwricwlwm newydd i Gymru, a'r pwyslais cryf y mae'n ei roi ar iechyd a lles, fel 'rhan o'r ateb' yn hytrach nag fel baich ychwanegol.

Roedd teimlad cyffredinol hefyd y dylai agweddau ar y diwygiadau ADY helpu i wella presenoldeb y dysgwyr hyn gan mai bwriad y diwygiadau yw gosod dysgwyr yng nghanol y broses o nodi anghenion a darpariaeth. Dylai cynllunio sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn arwain at ddealltwriaeth well o'r hyn sy'n bwysig i'r dysgwr a helpu i nodi materion cyn iddynt waethygu a dylai hefyd helpu gydag ymyrraeth gynnar. Dylai cyfleoedd datblygiad proffesiynol

estynedig^{xxxiv} hefyd godi ymwybyddiaeth staff o anghenion y dysgwyr hyn, er enghraifft mae adnoddau ar gyfer cefnogi dysgwyr ag awtistiaeth ar gael ar wefan Awstistiaeth Cymru^{xxxv}. Yn ddiweddar, cyhoeddwyd cyllid ychwanegol ar gyfer cefnogi'r diwygiadau a dysgwyr ag ADY^{xxxvi}.

Cefnogi dysgwyr yng nghyfnod allweddol 4: Cwricwlwm galwedigaethol a phontio i addysg a hyfforddiant ôl-orfodol (AHO)

Mae'r angen i wneud y profiad dysgu yn werth chweil a pherthnasol yn arbennig o bwysig i ddysgwyr hyn yng nghyfnod allweddol 4 mae presenoldeb yn tueddu i fod yn waeth ac sy'n fwy tebygol o ymddieithrio. Roedd hyn yn wir cyn y pandemig, ond dywedir bod y mater wedi dod yn fwy amlwg ers hynny. Y consensws ynghylch ailennyn diddordeb y dysgwyr hyn, yn enwedig y rhai sy'n arbennig o 'anodd eu cyrraedd', yw sicrhau, unwaith y cysylltir â nhw a'u teuluoedd ac ymgysylltu â nhw, bod yn rhaid i'r profiad dysgu a gynigir fod yn bwrpasol i anghenion a dyheadau'r dysgwr, a dylai gynnwys opsiynau galwedigaethol diddorol a pherthnasol. Dylai'r llwybrau galwedigaethol hyn ar gyfer dysgu arwain at ddilyniant a datblygiad gyrfa gwerth chweil.

Roedd cynrychiolwyr ysgolion a cholegau o'r farn mai llwybrau galwedigaethol a chysiau rhagflas, a phrofiad gwaith, oedd y math o ddarpariaeth a fyddai'n ailennyn diddordeb grŵp sylweddol o ddysgwyr. Fodd bynnag, mae darpariaeth o'r fath, oherwydd ei natur ymarferol a thrwy brofiad, yn tueddu i fod yn ddrytach na darpariaeth draddodiadol ysgol yn yr ystafell ddosbarth. Dywedwyd bod argaeledd y trefniadau cwricwlwm hyn wedi gostwng ers i gyllid penodol ar gyfer y fenter llwybrau dysgu 14-19 ddod i ben tua 2015, ac mae'n cael ei ariannu ar hyn o bryd o gyllideb gyffredinol ysgol.

Datblygu ac ariannu cyfres o opsiynau galwedigaethol a ddeallir yn dda oedd un o'r prif awgrymiadau a godwyd yn ystod yr ymgynghoriad adolygu i fynd i'r afael â heriau presenoldeb tymor byr ar gyfer y myfyrwyr cyfnod allweddol 4 sydd wedi ymddieithrio fwyaf, ond hefyd fel strategaeth hirdymor bwysig i gefnogi'r diwygiadau arfaethedig i'r cwricwlwm a'r diwygiadau cysylltiedig i arferion cymwysterau ac arholiadau. Dylai'r opsiynau cwricwlwm galwedigaethol hyn fod ar gael i ddisgyblion o bob dawn a gallu ond byddent yn debygol o apelio'n arbennig at y dysgwyr hynny y mae angen iddynt ail-ymgysylltu yn dilyn profiadau'r pandemig.

*** Argymhelliad - Archwilio adnoddau sefydliadau addysg bellach a darparwyr hyfforddiant yn y gwaith i gynyddu argaeledd llwybrau galwedigaethol a chysiau rhagflas, a phrofiad gwaith, ar gyfer myfyrwyr cyfnod allweddol 4**

Hefyd, mae grŵp posibl mwy o ddysgwyr nad yw eu presenoldeb o reidrwydd yn arbennig o wael, ond yr oedd eu cynnydd a'u cymhelliad wedi cael eu heffeithio yn andwyol. Er bod y dysgwyr hyn yn debygol o symud ymlaen i lefel nesaf y cyrsiau, efallai y byddant yn ei chael yn anodd eu cwblhau neu gyflawni cystal ag y gallent. Mae cynrychiolwyr colegau addysg bellach eisoes yn adrodd bod gan fwy o fyfyrwyr sy'n mynd i'r coleg ddiffygion sgiliau mewn sgiliau astudio sylfaenol fel rhifedd ac ysgrifennu traethodau er enghraifft. Un awgrym yw archwilio rhoi'r opsiwn i'r dysgwyr hyn gael mwy o amser i

gwblhau neu ailsefyll eu cyrsiau TGAU, galwedigaethol neu Safon Uwch. Byddai argaeledd yr opsiwn hwn yn lleihau'r pryder o fethiant a brofir gan y myfyrwyr hyn.

- * **Argymhelliad - Ymchwilio ymhellach i'r ddarpariaeth cyllid, hyblygrwydd ac amserlenni i fyfyrwyr ysgol, chweched dosbarth a choleg allu cwblhau eu cyrsiau cymhwyster**

Ymgysylltu â theuluoedd ac ysgolion cymunedol

Strategaeth allweddol a grybwyllwyd yn ystod yr ymgynghoriad, ac sy'n nodwedd gref yn yr ymchwil a'r llenyddiaeth arolygu, yw cyfathrebu, ymgysylltu a meithrin perthnasoedd cryf â theuluoedd dysgwyr. Mae hyn yn arbennig o bwysig gyda phob grŵp o ddysgwyr sy'n agored i niwed (dan anfantais ac yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim, ag anghenion dysgu ychwanegol, neu Saesneg fel iaith ychwanegol) ac mae'n sail ac yn cryfhau'r strategaethau eraill a grybwyllwyd eisoes.

Un ffordd y mae ysgolion llwyddiannus yn ymgysylltu'n well â theuluoedd yw trwy fabwysiadu dull 'ysgol gymunedol'. Disgrifiwyd nodau ysgol gymunedol fel a ganlyn:

- 'cryfhau ymgysylltiad teuluol a chymunedol
- ehangu'r defnydd o'u hasedau er budd y gymuned a wasanaethir gan yr ysgol
- darparu ystod o wasanaethau, gan gynnwys iechyd a gwasanaethau cymdeithasol, trwy gyd-leoliad neu ddarpariaeth hybiau gwasanaeth o fewn y gymuned^{xxxvii}

Nodwedd bwysig o ysgolion cymunedol felly yw gwella ymgysylltiad teuluoedd, yn enwedig trwy gael eu gweld yn cefnogi lles dysgwyr, y ddau yn fewnol o fewn yr ysgol ond hefyd trwy hwyluso gwell mynediad i wasanaethau cefnogi allanol, a hefyd trwy gynnwys teuluoedd yn fwy ym mywyd yr ysgol. I'w helpu i wneud hyn, mae'r rhan fwyaf o ysgolion cymunedol yn cyflogi 'swyddogion ymgysylltu â theuluoedd' neu staff tebyg. Roedd hwn yn argymhelliad yn adroddiad diweddar Estyn i ysgolion 'Gyflogi staff ymgysylltu â theuluoedd a'r gymuned i weithio gyda theuluoedd, y gymuned a phartneriaid ehangach.' Roedd y rhai yr ymgynghorwyd â nhw hefyd yn cefnogi ehangu'r model ysgolion cymunedol a'r defnydd o swyddogion ymgysylltu â theuluoedd, a oedd yn ei weld mewn cyd-destun ehangach fel rhywbeth a oedd yn cyfrannu at yr agenda bolisi eang o leihau anghydraddoldebau addysgol. Byddwn yn trafod yn adran 6 sy'n cloi sut y gallai'r model ysgolion cymunedol hefyd fod yn sail ar gyfer gweledigaeth uno ar gyfer gwella ymgysylltiad dysgwyr yn y tymor hwy. Mae defnyddio staff 'bugeiliol' ychwanegol o'r fath hefyd yn nodwedd o arfer gorau yng Ngogledd Iwerddon lle cânt eu galw'n Swyddogion Cyswllt Teuluol, ac mewn academiâu yn Lloegr lle mae cynnig i gyflwyno Mentoriaid Presenoldeb ymhellach fel y'u gelwir yno^{xxxviii}.

* Argymhelliad - Ystyried y ffordd orau o gefnogi a darparu cyllid i alluogi pob ysgol i gyflogi staff ymgysylltu â theuluoedd i weithio gyda theuluoedd a phartneriaid ehangach

Yn y tymor byr, dylid canolbwyntio ar ddarparu cyllid ychwanegol a fyddai'n sicrhau bod pob ysgol yn gallu ymgymryd â'r dasg allweddol o ymgysylltu â theuluoedd yn ystod y cyfnod anodd a phrysur hwn i ysgolion. Heb adnoddau ychwanegol, credai'r rhai yr ymgynghorwyd â hwy y byddai gweithredu arfer gorau cytûn ar gyfer mynd i'r afael ag absenoldeb yn parhau i gael ei gyfyngu gan faterion llwyth gwaith ac absenoldebau staff. Byddwn yn dychwelyd at yr heriau o ran llai o staff yn adran 5. Dylid cynnal ymchwil pellach hefyd ac ystyried y trefniadau gorau posibl ar gyfer cyflogi staff o'r fath mewn ysgolion, er enghraifft a yw swyddogion ymgysylltu â theuluoedd yn cael eu cyflogi orau gan ysgolion cynradd unigol neu eu defnyddio ar sail clwstwr.

Gwaith ieuencid a'r Fframwaith ymgysylltu a datblygu ieuencid

Mae gwaith ieuencid yn chwarae rhan bwysig wrth gefnogi pobl ifanc^{xxxix}. Yn benodol, mae rhai gweithwyr ieuencid yn gweithredu fel gweithwyr arweiniol ar gyfer pobl ifanc y nodir o dan y Fframwaith Ymgysylltu a Datblygu Ieuencid fel rhai sydd mewn perygl o beidio bod mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant, neu sydd 'nid mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant', ('NEET'). Er enghraifft, efallai y byddant yn eu helpu nhw a'u teuluoedd i gael mynediad at rwydwaith o wasanaethau, mentrau a darpariaethau sydd wedi'u cynllunio i'w helpu i beidio â bod yn NEET. Cyflwynwyd y Fframwaith Ymgysylltu a Datblygu Ieuencid^{xi} yn 2013 i leihau nifer y bobl ifanc sy'n NEET neu sydd mewn perygl o ddod yn NEET ac mae canllawiau'r Fframwaith yn cael eu diweddarau ar hyn o bryd, fel rhan o waith atgyfnerthu cyffredinol ar y Fframwaith. Mae'r fframwaith yn darparu strwythur graddol defnyddiol i nodi pobl ifanc sydd angen cymorth, sefydlu pa gymorth sydd ar gael iddynt, a monitro eu cynnydd. Mae'r fframwaith yn egluro pa wasanaeth sy'n gyfrifol am gydgyfylltu'r cymorth sydd ar gael ar gyfer pob cam.

* Argymhelliad - Ystyried sut y gellid defnyddio'r fframwaith ymgysylltu a datblygu ieuencid yng nghyd-destun ysgolion cymunedol a swyddogion ymgysylltu â theuluoedd cyffredinol

Strategaethau ar gyfer mynd i'r afael ag absenoldeb sy'n gysylltiedig â COVID-19

COVID-19 fel salwch, hunanynysu ac absenoldeb dan gyfarwyddyd ysgol

Mae iechyd, diogelwch a lles dysgwyr a staff yn brif flaenoriaethau i bawb yr ymgynghorwyd â nhw yn ystod yr adolygiad hwn. Mae llawer o'r llwyth gwaith ychwanegol presennol ar gyfer arweinwyr ysgol, staff addysgu a chymorth, ac ar gyfer swyddogion awdurdodau lleol a llywodraeth ganolog, yn gysylltiedig â dyfeisio a gweithredu mesurau i leihau trosglwyddo COVID-19 mewn ysgolion ac i gadw pawb yn ddiogel. Wrth i'r pandemig newid, mae cyngor ac arferion polisi yn cael eu hadolygu'n gyson i gwrdd ag amgylchiadau newydd. Mae datblygu ac esblygu dulliau newydd mewn partneriaeth ag ystod eang o randdeiliaid yn heriol ac yn cymryd llawer o amser. Mae cyfleu'r dulliau y

cytunwyd arnynt i ddysgwyr a'u teuluoedd hefyd yn cymryd amser ac ymdrech ychwanegol. Wrth i'r pandemig ddatblygu bydd y gwaith hwn yn parhau hyd eithaf gallu pawb ac yn y ffordd fwyaf effeithiol posibl. Wrth wneud hyn mae'n hanfodol adeiladu ar y dull cydweithredol sydd wedi nodweddu'r ymdrech hon hyd yma. Mae gweithio mewn partneriaeth a chyfathrebu effeithiol yn allweddol i sicrhau bod y broses hon yn cael ei chyflawni mor effeithlon â phosibl.

Mae rheolau ar gyfer ynysu pan fydd dysgwr wedi bod mewn cysylltiad â rhywun â COVID-19 neu wedi profi'n positif yn gymhleth ac wedi newid dros amser. Maent hefyd wedi cael eu dehongli ychydig yn wahanol mewn gwahanol awdurdodau lleol ac ysgolion. Mae angen parhau i adolygu'r trefniadau hyn a'u cyfathrebu'n glir ac yn gyson i ddysgwyr, rhieni a theuluoedd. Byddai'n ddefnyddiol darparu templedi i awdurdodau lleol ac ysgolion i'w helpu i wneud hyn, pryd bynnag y caiff y rheolau eu newid.

* Argymhelliad - Rhoi templedi i awdurdodau lleol ac ysgolion ar gyfer cyfathrebu polisïau cenedlaethol gan gynnwys y rhai sy'n ymwneud â threfniadau ar gyfer hunanynysu

Gorbryder, iechyd meddwl a materion lles

Mae Llywodraeth Cymru wedi ariannu sawl rhaglen sy'n cynnwys ystod eang o weithgareddau sydd wedi'u cynllunio i helpu i ailennyn diddordeb dysgwyr, goresgyn ymdeimlad o unigedd, a gwneud y pontio o'r cyfyngiadau symud yn ôl i addysg yn haws, er enghraifft yr 'Haf o Hwyl'^{xii}. Gweler polisi Llywodraeth Cymru 'Adnewyddu a Diwygio' am grynodedeb o'r mentrau hyn a ariennir^{xiii}.

Adroddodd y rhan fwyaf o'r rhai yr ymgynghorwyd â nhw gynnydd mewn problemau sy'n gysylltiedig â lles, iechyd meddwl ac ymddygiad dysgwyr pan ddychwelodd disgyblion i'r ysgol ar ôl y cyfnod cloi. Lle bo angen, maent yn trefnu ymyrraeth arbenigol gan asiantaethau cymorth megis CAMHS, cwnsela awdurdodau lleol neu dimau ymddygiad. Mewn rhai achosion, gall ysgolion hefyd drafod 'dychweliad graddol' i'r ysgol gyda dysgwyr a'u teuluoedd.

Fodd bynnag, eto roedd cytundeb cyffredinol nad oedd gan y gwasanaethau hyn y gallu i fynd i'r afael â'r lefelau cynyddol o alw yn y system ar hyn o bryd. Hyd yn oed lle dyrannwyd adnoddau ychwanegol i'r gwasanaethau hyn, dywedwyd ei bod wedi bod yn anodd iddynt recriwtio staff ychwanegol, gan fod angen sgiliau a chymwysterau arbenigol ar y staff hyn yn aml, a blynyddoedd o hyfforddiant. Nid oes unrhyw fecanweithiau amlwg (na data) ar gyfer darparu staff i 'gyflenwi' ar gyfer absenoldebau neu mewn ymateb i gynnydd yn y galw am y gwasanaethau hyn, er y gall awdurdodau lleol i ryw raddau ailstrwythuro eu gwasanaethau a symud staff i'r manau lle mae eu hangen fwyaf. Byddai'n ddefnyddiol, felly, fel rhan o gyd-destun eang y gwaith sy'n ymwneud â'r adolygiad hwn i Lywodraeth Cymru gynnal trafodaethau ag awdurdodau lleol am anghenion capasiti strategol eu gwasanaethau fel y'u hamlygwyd gan yr heriau o fodloni'r galw cynyddol presennol.

Pryderon sy'n gysylltiedig ag iechyd

Dywedir bod rhai absenoldebau dysgwyr a staff yn uniongyrchol gysylltiedig â phryderon ynghylch dal COVID-19 yn yr ysgol. Mae holl bolisiau ysgolion, awdurdodau lleol a'r llywodraeth wedi'u cynllunio i wneud ysgolion yn lleoedd diogel i fod ynddynt, ond mae tensiwn rhwng gwneud yn siŵr bod trefniadau gweithredu yn yr ysgol yn golygu eu bod yn lleihau trosglwyddiad y feirws ar y naill law a'r awydd ar y llaw arall i 'ddychwelyd i normal' ac osgoi trefniadau a allai gael effeithiau negyddol addysgol a lles eraill. Mae tensiynau hefyd rhwng cynnig sicrwydd bod popeth yn cael ei wneud i leihau trosglwyddo (a fyddai'n helpu'r rhai sy'n pryderu am ddychwelyd) a sicrhau bod yr ysgol yn rhedeg yn esmwyth (a fyddai'n tawelu meddwl y rhai sydd wedi cael llond bol ar yr anghyfleustra o drefniadau rhy gaeth). Yn ymarferol, cymharol gyfyngedig yw gallu ysgolion i symud o ran polisi ac arfer gan fod yn rhaid iddynt ddilyn y cyngor gwyddonol cyfredol. Cyfathrebu clir ac ymgysylltu cyson â'r rhai sy'n bryderus yw'r prif strategaethau a fabwysiadwyd, ac mae'r rhain hefyd yn cymryd amser ac egni ychwanegol.

Pryder sy'n gysylltiedig ag addysg

Mae prif ffynhonnell pryder arall i ddysgwyr yr adroddwyd amdani yn ymwneud â gwaith ysgol. Gall dysgwyr fod yn bryderus ynghylch methu ag ymdopi â gwaith ysgol mwyach, o fethu â 'dal i fyny', o bosibl oherwydd colli sgiliau neu wybodaeth (go iawn neu ddychmygol) yn ystod y cyfyngiadau symud. Yn y tymor byr, er mwyn mynd i'r afael â'r mater hwn, mae ysgolion yn cynnig ystod o gymorth ychwanegol i ddysgwyr. Mae Llywodraeth Cymru wedi darparu adnoddau ychwanegol ar gyfer cyflogi staff ychwanegol i ddarparu'r cymorth hwn (y rhaglen Recriwtio, Adfer a Chodi Safonau (RRRS)^{xliii}) er bod tystiolaeth anecdotaidd y bu'n anodd cyflogi athrawon, cynorthwywyr athrawon neu diwtoriaid addas i wneud y gwaith hwn. Cafwyd gwerthusiad o effeithiolrwydd y rhaglen RRRS sydd i'w chyhoeddi yn haf 2022. Cyhoeddwyd adnoddau ychwanegol i gefnogi a darparu cyngor gyrfa i ddysgwyr blwyddyn arholiadau ac ar gyfer gwella presenoldeb yn benodol ym mis Rhagfyr 2021^{xliiv}. Yn y tymor hwy, gwella'r profiad dysgu i ddisgyblion gan gynnwys ailedrych ar y cwricwlwm ac addysgeg i annog dysgwyr i fod eisiau mynychu'r ysgol yw'r strategaeth allweddol. Roedd cefnogaeth lawn yn ystod yr adolygiad i barhau â diwygiadau i'r cwricwlwm ac ADY, gan y credwyd y byddai'r diwygiadau hyn yn cefnogi ail ymgysylltu â dysgwyr.

Mae'r rhan fwyaf o arweinwyr ac athrawon ysgolion yn arbennig o bryderus am ddisgyblion Blwyddyn 10 a Blwyddyn 11 a'r rhai yn y chweched dosbarth. Adroddir bod pryderon ynghylch dychwelyd i'r ysgol yn broblem benodol i rai dysgwyr yn y carfannau hyn a chredir ei fod yn ffactor pwysig wrth i'r carfannau hyn ymddieithrio o'r ysgol. Mewn rhai achosion mae'r pryder hwn oherwydd ofn gofynion cymwysterau (arholiadau neu waith cwrs). Er mwyn mynd i'r afael â'r pryder hwn, mae deunyddiau dysgu modiwlaidd helaeth i gefnogi adolygu arholiadau ar gael ar HWB ac yn arbennig ar wefan CBAC. Mynegwyd peth pryder yn ystod yr ymgynghoriad nad oedd yn hawdd dod o hyd i'r deunyddiau hyn a'r bwriad bellach yw rhesymoli a threfnu'n well a chyfeirio'r deunyddiau hyn yn fuan.

* **Argymhelliad - Sicrhau bod cynlluniau ar gyfer rhesymoli a chyfeirio deunyddiau adolygu TGAU ar wefan CBAC yn cael eu gweithredu**

Er bod penderfyniad wedi'i wneud a'i gyfathrebu'n glir y bydd arholiadau yn ystod haf 2022, yn ymarferol erys ansicrwydd canfyddedig ynghylch y trefniadau ymhlith athrawon. Yn gwbl briodol, mae trefniadau wrth gefn sy'n ymwneud â graddau a bennir gan y ganolfan (CDGs) hefyd wedi'u gwneud rhag ofn y bydd yn rhaid canslo arholiadau am resymau iechyd a diogelwch, megis cynnydd sylweddol yn y firws yn ystod haf 2022. Adroddwyd o ganlyniad i'r ansicrwydd anfwriadol hwn, roedd ysgolion yn paratoi dysgwyr ar gyfer y ddau bosibilrwydd, hynny yw ar gyfer arholiadau (er enghraifft trefnu ffug arholiadau) ac ar gyfer CDG (er enghraifft sicrhau marcio manwl gwaith cwrs). Effaith hyn yw cynyddu'r pwysau ar ddysgwyr ac athrawon.

Mae llawer o weithwyr addysgu proffesiynol a sylwebwyr addysgol yn gobeithio y bydd dull mwy cytbwys ac amrywiol o asesu, yn y tymor byr a'r tymor hir, sy'n cynnwys asesiadau athrawon ac arholiadau, gan gydnabod yn benodol bod yn well gan ddysgwyr wahanol fathau o asesiadau. Eisoed mae amrywiaeth o safbwyntiau am arholiadau 2022, gyda rhai yn cael eu cefnogi ac eraill yn ffafrio mwy o asesu gan athrawon. Mae profiad 2021 yn amlygu bod y broses CDG yn cyflwyno ystod o wahanol anghydraddoldebau (e.e. cynyddu'r bwlb cyrhaeddiad, amrywiadau ar draws canolfannau, rhwng ysgolion a cholegau, ac yn y blaen), a chreu baich ychwanegol ar athrawon ar adeg pan ddylai'r ffocws fod ar gefnogi eu dysgwyr. Mae Cymwysterau Cymru am gyflwyno mwy o fathau o asesu yn y cymwysterau newydd sy'n cael eu datblygu ar gyfer y Cwricwlwm i Gymru.

Dysgu cyfunol

Er gwaethaf effaith negyddol gyffredinol y pandemig ar lawer o ddysgwyr, mae dysgu gartref a dysgu o bell wedi bod yn llwyddiannus i rai grwpiau o ddisgyblion, yn enwedig y rhai sydd â thueddiad i ddysgu o bell ac yn ddigidol, ac sydd â'r adnoddau a'r cymorth cartref. Hefyd, mae dysgu cyfunol yn fodd priodol i fyfyrwyr barhau i ddysgu yn ystod salwch neu ddychwelyd yn raddol i'r ysgol waeth beth fo'r pandemig, er bod y posibilrwydd hwn wedi dod yn opsiwn mwy ymarferol yn dilyn y profiad a gafwyd o reoli dysgu cyfunol yn ystod y cyfyngiadau symud.

Roedd llawer o'r rhai yr ymgynghorwyd â nhw am fynd â'r ffordd hon o feddwl ymhellach, ac er eu bod yn credu mai'r ysgol oedd y lle gorau i ddysgwyr fod er mwyn dysgu a bod yn iach ac yn ddiogel, roeddent hefyd yn cydnabod y byddai rhai dysgwyr (hŷn yn bennaf) y byddai'n briodol i ysgolion ddod o hyd i ffordd iddynt ddysgu trwy ddull dysgu cyfunol wedi'i reoli. Er enghraifft, ar gais a thrwy drafod a chytundeb gan yr ysgol, gallai dysgwr fynychu'r ysgol am ran o'r wythnos, lle gallent drafod cynnydd wyneb yn wyneb ag athro a chael gwaith pellach wedi'i osod, mynychu nifer penodol o wersi a sesiynau ymarferol, ac yn elwa o sesiynau lles a bugeiliol ac o gymdeithasu'n gyffredinol â chyfoedion, ond byddai'r dysgwr hefyd yn gweithio'n ddigidol o gartref. Teimlwyd y dylai dysgwyr hŷn yn arbennig gael mwy o lais wrth benderfynu pryd, ble a sut i ddysgu, er bod lleiafswm o gyswllt wyneb yn wyneb yn cael ei ystyried yn hanfodol, nid lleiaf am resymau diogelu.

* Archwilio'r angen am ddull strategol o addysgu a dysgu digidol i fynd i'r afael ag anghenion y rheini nad ydynt neu na allant fod yn bresennol mewn ysgolion

Gan fod gan lawer o athrawon bellach y sgiliau sydd eu hangen i drefnu dysgu cyfunol, y rhwystr i'r dull hwn fyddai goblygiadau adnoddau a llwyth gwaith. Rhwystr arall yw nad yw astudiaeth gartref o'r fath yn aml yn cael ei chofnodi fel presenoldeb yn yr ysgol, ond fel absenoldeb awdurdodedig, (er y gellid defnyddio cod presenoldeb B yn y cyd-destun hwn o bosibl). Awgrymir felly y dylid cynnal adolygiad o bolisi presenoldeb a'r defnydd o godau cofrestru, fel y'u cynhwysir yn Fframwaith Presenoldeb Cymru Gyfan^{xiv}, yn y cyd-destun hwn, a thrwy ystyried y dirwedd polisi presenoldeb esblygol yn y gwledydd cartref a chanfyddiadau'r llenyddiaeth ymchwil (gweler Atodiad D). Er enghraifft, caiff dysgu cyfunol y cytunwyd arno ei godio fel presennol yng Ngogledd Iwerddon ac mae newidiadau tebyg wedi'u cynnig ond heb eu cytuno yn Lloegr (mae'r fframweithiau deddfwriaethol ar gyfer presenoldeb yng Nghymru a Lloegr yn gyfochrog ac yn fwy rhagnodol nag ar gyfer gwledydd eraill y Deyrnas Unedig). Byddai newid o'r fath mewn codio hefyd yn golygu y byddai cofnodion presenoldeb a dadansoddiadau yn fwy ystyrion yn ystod cyfnodau clo ysgolion.

* Argymhelliad - Ystyried y ffordd orau o addasu polisi a chofnodion presenoldeb i'w defnyddio gyda dysgu cyfunol

Yn gyffredinol, ystyriwyd bod dysgu digidol yn fwy llwyddiannus yn ystod ail gyfnod clo'r ysgolion na'r cyntaf. Ceir ymchwil a ganfu fod dysgwyr mwy breintiedig a'u teuluoedd wedi sefydlu arferion mwy effeithiol erbyn yr ail gloi, ond nad oedd dysgwyr difreintiedig wedi gwneud hynny, gan ehangu'r bwlch o ran effeithiau dysgu o bell. Mae ymchwil arall yn nodi bod yna ddysgwyr o hyd heb unrhyw fynediad i ddyfeisiau, dim rhyngwyd a dim gofod cartref i astudio.

Erbyn yr ail gloi, roedd y rhan fwyaf o ysgolion wedi datblygu trefniadau dysgu digidol effeithiol. Mae'r graddau y mae elfennau o ddysgu cyfunol wedi parhau ar ôl dychwelyd i addysg ar y safle yn amrywio'n sylweddol rhwng ysgolion^{xvi}. Mae ysgolion yn deall bod parhau â dysgu cyfunol yn helpu i gefnogi dysgwyr sy'n absennol o'r ysgol am ba bynnag reswm. Fodd bynnag, er bod mwyafrif y dysgwyr yn yr ysgol, mae'r rhan fwyaf o ysgolion wedi'i chael yn anodd i athrawon addysgu ystafelloedd dosbarth llawn a hefyd baratoi gwersi digidol a deunyddiau ar gyfer dysgu o bell ar gyfer lleiafrif o ddysgwyr.

Mewn lleiafrif o achosion, mae gwersi'n cael eu cofnodi fel mater o drefn a gellir eu defnyddio wedyn gan ddysgwyr absennol neu ar gyfer adolygu, er bod y dull hwn yn dal i ofyn am amser gan athrawon i drafod a gosod gwaith ar gyfer y dysgwyr absennol. Yr ysgolion sydd fwyaf cyfarwydd â defnyddio dysgu digidol a chyfunol yw'r rhai sydd â phrofiad blaenorol o ddefnyddio deunyddiau digidol ar HWB ac e-sgol^{xvii} er enghraifft, neu sydd â hanes o ddatblygiad proffesiynol ar gyfer staff ar ddefnyddio technoleg ddigidol. Roedd y rhai yr ymgynghorwyd â nhw o'r farn y byddai'n ddefnyddiol sefydlu 'ysgol ddigidol genedlaethol i Gymru' neu drefniant tebyg a fyddai'n cynnwys adnoddau y gallai pob ysgol a dysgwr eu defnyddio fel y bo'n briodol.

- * **Argymhelliad - Fel rhan o ddatblygiad ehangach polisi digidol a dysgu cyfunol strategol, archwilio sefydlu ystorfa genedlaethol o ddeunyddiau addysgu a dysgu ar gyfer pob blwyddyn ysgol cyn gynted â phosibl**

Pwysau llwyth gwaith a chapasiti staffio

Mae'r awgrymiadau a wnaed uchod ar sut gall gwasanaethau cymorth ysgolion ac awdurdodau lleol helpu dysgwyr i ail-ymgysylltu ag addysg a gwella eu presenoldeb (trwy helpu disgyblion i wneud cynnydd academiaidd yn ogystal â mynd i'r afael â'u materion lles ac iechyd meddwl) i gyd yn cynnwys mewnbwn amser ac ymdrech staff, yn enwedig os ydynt am gael eu gweithredu'n drylwyr ac yn llawn. Maent felly yn gyfystyr â chynnydd mewn llwyth gwaith i staff. Fodd bynnag, adroddwyd yn gyson bod ymgymryd â'r llwyth gwaith ychwanegol hwn wedi bod yn arbennig o anodd yn ystod y cyfnod hwn oherwydd effaith absenoldebau staff, sydd wedi arwain at gapasiti staff cyfyngedig ar gyfer ysgolion yn ogystal ag ar gyfer gwasanaethau cymorth awdurdodau lleol. Yn ogystal ag absenoldebau parhaus athrawon a staff (yn aml oherwydd dal COVID-19 neu angen hunanynysu), anhawster arall fu dod o hyd i ddigon o staff cyflenwi i ddarparu ar gyfer y lefel uwch o absenoldebau.

Nid yw union raddau absenoldeb athrawon yn hysbys, ond credir yn gyffredinol ei fod wedi cynyddu o gymharu â lefelau cyn-COVID-19 ar ôl dychwelyd cyffredinol i'r ysgol ar ôl y cyfnod cloi. Mae'r rhesymau a roddir am y cynnydd hwn mewn absenoldeb athrawon yn debyg i lawer o'r rhesymau dros absenoldeb dysgwyr ac maent yn cynnwys salwch o COVID-19 ei hun, COVID-19 hir, hunanynysu, materion yn ymwneud â COVID-19 gyda'u plant neu berthnasau dibynnol eraill, pryder ynghylch dal COVID-19 yn ysgol, a materion iechyd meddwl amrywiol. Cyfeiriwyd at achosion o athrawon heb eu brechu nad oeddent yn mynychu'r ysgol yn ystod achosion o COVID-19, er nad oedd yn ymddangos bod hyn yn broblem eang.

Mae effaith mwy o absenoldebau athrawon yn driphlyg. Yn gyntaf, mae'n cael effaith negyddol ar gynnydd dysgwyr gan fod y dysgwyr sy'n mynychu'r ysgol yn cael eu haddysgu gan bobl nad ydynt yn arbenigwyr neu gan athrawon cyflenwi nad ydynt yn eu hadnabod. Yn ail, gall absenoldebau athrawon rheolaidd a'r newidiadau arferol sy'n deillio o hynny hefyd ddigalonni neu ddad-ysgogi dysgwyr. Ac yn drydydd, mae trefnu staff cyflenwi yn cynyddu ymhellach y beichiau gweinyddol ar uwch dimau rheoli ac y gallai fod yn rhaid iddynt ymgymryd â rhywfaint o'r gwaith cyflenwi eu hunain.

Mae ysgolion wedi ei chael yn arbennig o anodd trefnu staff cyflenwi ar gyfer athrawon absennol mewn rhai pynciau fel Gwyddoniaeth, yn enwedig mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg neu wledig. Roedd penodi athrawon yn y meysydd arbenigol hyn yn heriol cyn COVID-19, ond dywedir ei fod yn anoddach fyth nawr. Adroddwyd bod yr heriau hyn yn amrywio'n sylweddol rhwng ysgolion ar draws y wlad. Teimlwyd bod yr her llwyth gwaith yn arbennig o ddifrifol ar gyfer ysgolion llai.

Roedd y rhai yr ymgynghorwyd â nhw yn gwerthfawrogi ac yn cymeradwyo'n fawr y cynllun ar gyfer cyflogi athrawon newydd gymhwyso (ANG) nad ydynt wedi sicrhau cyflogaeth barhaol ar leoliadau cyflogedig. Mae'r cynllun hwn wedi'i ymestyn o dymor yr hydref i gynnwys tymor y gwanwyn. Credwyd y byddai'n fuddiol ymestyn y cynllun hwn ymhellach i dymor yr haf ac i'r flwyddyn academiaidd nesaf ar gyfer y garfan nesaf o athrawon newydd

gymhwyso (hynny yw ar gyfer y rhai sy'n hyfforddi eleni). Rhoddir dwy sail resymegol dros yr awgrym hwn. Yn gyntaf, amharwyd ar addysg gychwynnol athrawon dan hyfforddiant sy'n hyfforddi ar hyn o bryd a byddent yn elwa o brofiad a chymorth ychwanegol yn eu blwyddyn sefydlu, os na fyddant yn sicrhau cyflogaeth lawn (dyma oedd y rhesymeg wreiddiol ar gyfer cynllun presennol y garfan bresennol o ANG). Yn ail, byddai ymestyn y cynllun hefyd yn helpu ysgolion gyda'u heriau capasiti parhaus sy'n debygol o barhau i'r flwyddyn academaidd nesaf (er nad oedd hyn yn rhan o'r rhesymeg wreiddiol ar gyfer y cynllun).

* Argymhelliad - Ystyried ymestyn y cynllun ar gyfer cyflogi ANG nad ydynt wedi sicrhau cyflogaeth barhaol i gynnwys y garfan nesaf

Dywedodd uwch reolwyr ysgolion fod recriwtio athrawon, a chynorthwywyr addysgu, i swyddi yn arbennig o anodd ar hyn o bryd. I leddfu'r sefyllfa hon, awgrymwyd y byddai ysgolion yn croesawu mwy o hyblygrwydd mewn llwybrau seiliedig ar gyflogaeth i statws athro cymwysedig gan gynnwys annog ystod ehangach o ddarparwyr (mae un darparwr ar hyn o bryd, sef y Brifysgol Agored, ac nid yw'r bartneriaeth achrededig arall sydd wedi'i lleoli mewn Prifysgolion yng Nghymru yn cynnig llwybrau seiliedig ar gyflogaeth, er bod ysgolion yn ymwneud â nhw ar gyfer llwybrau eraill) ac ystod ehangach o arbenigeddau pwnc a ganiateir (wedi'i gyfyngu i feysydd lle mae prinder ar hyn o bryd). Teimlai ymgynghoreion y byddai hyn yn helpu lliniaru'r heriau presennol o ran capasiti, er i swyddogion polisi rybuddio bod comisiynu cyrsiau newydd yn ddrud ac yn cymryd llawer o amser o dan y trefniadau achredu presennol.

* Argymhelliad - Archwilio'r posibilrwydd o gyflwyno mwy o hyblygrwydd a mwy o ddarparwyr i lwybrau seiliedig ar gyflogaeth a rhan-amser i hyfforddiant cychwynnol athrawon

Adroddir heriau penodol ar gyfer dod o hyd i staff cyflenwi ar gyfer athrawon a chynorthwywyr addysgu. Mae'n ymddangos mai'r priif reswm am yr anhawster i ddod o hyd i athrawon cyflenwi yw'r cynnydd serth yn y galw. Ar hyn o bryd, mae tua 4,200 o athrawon cyflenwi wedi'u cofrestru gan EWC^{xlviii} a rhyw 40 o asiantaethau preifat ac mae gan rai awdurdodau lleol eu cynlluniau eu hunain o hyd. Mae tua 25 o'r asiantaethau wedi ymuno'n wirfoddol â fframwaith NPS Llywodraeth Cymru sy'n gwarantu gwell cyflog, telerau ac amodau i athrawon cyflenwi. Mae cytundeb cydweithredu a gyhoeddwyd yn ddiweddar rhwng Llywodraeth Cymru a Phlaid Cymru yn cynnwys ymrwymiad i gael gwared ar ymagwedd y farchnad at y system athrawon cyflenwi^{xlix} er i swyddogion polisi dynnu sylw at anawsterau wrth gyflawni hyn gan fod gan asiantaethau fel darparwyr ac ysgolion fel defnyddwyr wedi sefydlu hawliau a nodir mewn deddfwriaeth sylfaenol.

At ei gilydd, nid oedd yr arweinwyr ysgol yr ymgynghorwyd â nhw yn gweld ffordd hawdd o fynd i'r afael â'r her cyflenwad athrawon tymor byr presennol ond yn hytrach yn gweld yr ateb i broblem capasiti'r system o ran cynyddu capasiti gwasanaethau cymorth (fel gwasanaethau cymdeithasol, ieuencid, gyrfaoedd, cwnsela, lles addysg neu wasanaethau tebyg), fel y gallai'r gwasanaethau hyn gefnogi ymdrechion ysgolion yn well i ailennyn diddordeb

dysgwyr mewn addysg neu hyfforddiant. Fodd bynnag, fel y crybwyllwyd yn gynharach, mae gan y gwasanaethau cymorth hyn eu heriau eu hunain o ran capasiti, am resymau tebyg i'r mater o gyflenwad ysgolion ac athrawon. Yn fras, maen nhw hefyd wedi cynyddu llwyth gwaith, ansicrwydd parhaus oherwydd gostyngiadau yn y gweithlu sy'n gysylltiedig â COVID-19, ac yn gyffredinol dim mecanweithiau cyflym ar gyfer cynyddu'r cyflenwad o weithwyr sydd wedi'u hyfforddi'n addas. Er enghraifft, clywsom fod capasiti'r gwasanaeth ieuencid 'o dan bwysau'.

Er gwaethaf y pryderon difrifol hyn am gapasiti'r system, roedd y rhan fwyaf o'r gweithwyr proffesiynol yr ymgynghorwyd â nhw o'r farn mai nawr yw'r amser i ail-werthuso arferion y gorffennol a chyflwyno arferion newydd neu gyflymu'r broses o'u cyflwyno, yn hytrach na dychwelyd i ffyrdd blaenorol o weithio nad oeddent o bosibl wedi bod y gorau neu sydd bellach wedi'u goddiweddyd oherwydd y newid mewn amgylchiadau yn dilyn y pandemig. Roedd llawer o'r farn y dylem adeiladu ar y llwyddiannau hyn mewn ffordd strategol, tra hefyd yn gwneud cymaint â phosibl i liniaru'r materion mwyaf dybryd o ran capasiti a llwyth gwaith.

Mae gan weithgor Rheoli Llwyth Gwaith a Lleihau Biwrocratiaeth Llywodraeth Cymru amrywiaeth eang o gynrychiolaeth ac mae wedi parhau i gyfarfod yn rheolaidd yn ystod cyfnod y pandemig. Mae'r gweithgor wedi nodi tua 15 o bwntiau gweithredu fel rhan o'i waith yn datblygu siarter llwyth gwaith. Mae rhai o'r camau gweithredu hyn yn ymwneud â phandemig COVID-19 ac maent yn unol â chanfyddiadau'r adolygiad hwn, er bod y rhan fwyaf o'r materion yr eir i'r afael â hwy yn pryderon parhaus a oedd yn bodoli cyn y pandemig, gan gynnwys materion megis pwysigrwydd osgoi dyblygu wrth gasglu data ac arolygon athrawon lluosog.

I grynhoi, mae heriau o ran capasiti staffio ar lefelau athrawon, cynorthwywyr athrawon a staff cymorth awdurdodau lleol. Mae angen mwy o athrawon cymwys i gyflenwi ar gyfer athrawon absennol ac i staffio amrywiol fentrau 'dal i fyny' ar gyfer tiwtora dysgwyr. Mae angen mwy o gynorthwywyr addysgu i gefnogi'r ystod eang o fentrau lles, iechyd meddwl ac ymgysylltu â theuluoedd yr hoffai ysgolion eu cyflawni. Mae angen mwy o staff cymorth awdurdodau lleol i helpu ysgolion i fynd i'r afael ag ôl-groniad o faterion lles ac iechyd meddwl dysgwyr aciwt a pharhaus. Mae'r heriau capasiti yn rhyng-gysylltiedig, felly byddai gweithredu i fynd i'r afael â phrinder ar gyfer un categori yn lleddfu'r pwysau ar y lleill. Mae angen cymwysterau arbenigol ar athrawon a staff cymorth a phrin yw'r atebion cyflym i fynd i'r afael â'r cyfyngiadau capasiti hyn, er ein bod yn awgrymu y gallai fod yn ddefnyddiol ymestyn y fenter o ddefnyddio athrawon newydd gymhwyso di-waith. Mae'n ymddangos mai ariannu cyflogaeth mwy o gynorthwywyr dysgu, yn enwedig i wneud gwaith ymgysylltu â theuluoedd, yw'r awgrym mwyaf ymarferol ar gyfer y tymor byr.

Casgliadau ac argymhellion

Nid oes fawr o amheuaeth ymhlith y rhai yr ymgynghorwyd â nhw fod y system addysg yn ei chyfanrwydd, gan gynnwys ysgolion, gwasanaethau cymorth awdurdodau lleol a llywodraeth ganolog, yn gweithio'n galed i wella presenoldeb drwy fynd i'r afael â'r rhesymau sylfaenol dros absenoldeb, y rhai sy'n newydd i COVID-19 a'r rhai oedd yn bodoli o'r blaen ond wedi cael eu gwaethygu gan y pandemig. Dyma oedd canfyddiad yr arolygiaeth hefyd!. Mae llawer o ewyllys da, gwell cydweithrediad a pherthnasoedd rhyngasiantaethol, a chyllid ac arweiniad ychwanegol.

Nid yw'r adolygiad wedi dod o hyd i unrhyw fylchau mawr ar lefel polisi strategol, ac mae'n ymddangos felly mai'r prif atebion i wella presenoldeb yw ailsefydlu, ymestyn a chydgyssylltu'r arfer gorau a pholisïau presennol yn well. Mae rhai addasiadau i bolisi ar lefel weithredol wedi'u hawgrymu fel y nodwyd gan yr argymhellion a wnaed drwy gydol yr adroddiad.

Serch hynny, mae'r problemau llwyth gwaith ychwanegol a heriau capasiti a nodir yn yr adroddiad hwn yn golygu nad oes unrhyw atebion hawdd na chyflym i wella presenoldeb. Felly, mynd i'r afael â phwysau llwyth gwaith a chynyddu capasiti staff yw'r brif thema sy'n dod i'r amlwg o'r adolygiad. Gan fod hyn yn berthnasol i wasanaethau cymorth yn ogystal ag i ysgolion, mae mynd i'r afael â'r pryder canolog hwn hefyd yn gofyn am drafodaeth ag awdurdodau lleol ar eu hanghenion o ran capasiti strategol a'u gwasanaethau. Mae mynd i'r afael â'r materion llwyth gwaith a chapasiti staff yn gofyn am ddull strategol, gweithio mewn partneriaeth fwy effeithlon rhwng gwasanaethau ac asiantaethau, cyfathrebu effeithiol, a datblygiad proffesiynol mwy a rhannu arfer gorau.

Daeth themâu cyffredin ynghylch pa strategaethau a fyddai'n helpu'r system i weithio'n fwy cydlynol i'r amlwg o'r adolygiad. Pwysleisiwyd yn gyson bwysigrwydd dilyn yr egwyddorion strategol hyn gan ystod eang o'r rhai yr ymgynghorwyd â hwy. Mae'r rhan fwyaf o'r themâu cyffredin hyn yn cynrychioli parhad neu ddatblygiadau naturiol y polisi presennol, gan gynnwys parhau â'r agendâu diwygio'r cwricwlwm ac ADY cyfredol, defnyddio dull system gyfan, canolbwyntio ar les dysgwyr a staff, gyda ffocws penodol ar gymryd agwedd sy'n canolbwyntio'n fwy ar y dysgwr neu ymagwedd bersonol at ddysgu, gan gynnwys cyflwyno mwy o gyfleoedd dysgu 'cyfunol' neu ddysgu o bell, yn enwedig i ddysgwyr hŷn lle bo'n briodol. Mae cyflwyno a datblygu'r ffyrdd amrywiol hyn o gydweithio yn cynrychioli datblygu diwylliant addysgol ar hyd cyfeiriad y cytunwyd arno'n fras cyn ac yn ystod y pandemig.

Yn ogystal, mae'r adroddiad hwn yn awgrymu bod gan ymgysylltu â theuluoedd, a dull 'ysgol gymunedol' o gyflawni'r ymgysylltu hwn, y potensial i ddod yn bolisi uno pwysig ac yn rhan allweddol o weledigaeth hirdymor ar gyfer mynd i'r afael ag achosion sylfaenol tanberfformiad addysgol sydd wedi cael ei waethygu gan y pandemig. Mae'r ffocws cymunedol hwn ar gyfer ysgolion yn mynd i'r afael yn benodol â'r cydgysylltu a'r gwaith partneriaeth rhwng gwasanaethau ac asiantaethau ar lefel leol. Yn yr achosion gorau, mae ysgolion o'r fath yn adnabod eu dysgwyr a'u teuluoedd yn dda ac mae ganddynt swyddogion ymgysylltu â theuluoedd a all helpu i drefnu'r cymorth

sydd ar gael, a sicrhau bod gwybodaeth leol am anghenion dysgwyr penodol yn cael ei bodloni.

I gloi, canfu'r adolygiad fod consensws cynyddol ymhlith dysgwyr, ymarferwyr addysgol a llunwyr polisi ynghylch y rhesymau sylfaenol pwysicaf dros absenoldeb dysgwyr, er bod mwy i'w ddysgu drwy waith ymchwil a dadansoddi pellach am y ddealltwriaeth hon a'r arfer sy'n deillio ohono. Mae'r rhesymau dros absenoldeb yn gymhleth ac yn amlochrog fel y trafodwyd yn yr adolygiad hwn, ond credir bod yr achosion mwyaf sylfaenol yn ymwneud â lles ac iechyd meddwl dysgwyr, a'u hagwedd at ddysgu ac at yr ysgol (cysyniad a ddisgrifir yn amrywiol yn y llenyddiaeth fel ymgysylltiad neu gysylltedd ysgol). Yn ymarferol, y ffyrdd y mae ysgolion yn ceisio gwella'r cysylltedd hwn yw trwy feithrin perthnasoedd o ymddiriedaeth, drwy ymgysylltu a chyfathrebu, ymgynghori'n weithredol, ceisio adborth a gweithredu arno, darparu cyfleoedd dysgu ymatebol a pherthnasol, ac yn hollbwysig, deall a cheisio helpu teuluoedd i oresgyn y rhwystrau economaidd-gymdeithasol a rhwystrau eraill i ddysgu, trwy weithio mewn cysylltiad ag ystod o wasanaethau ac asiantaethau cymorth allanol. Mae gwella ymgysylltiad ag ysgolion yn gofyn am ddull personol, empathig a hyblyg sydd wedi'i deilwra i bob dysgwr a theulu ac sy'n cydnabod eu hamgylchiadau unigol. Mae'r grŵp hwn o ddealltwriaethau a gweithgareddau yn aml yn cael ei nodweddu fel dull ysgol gymunedol, sy'n gweld gwella presenoldeb nid ar ei ben ei hun ond fel rhan o strategaeth ehangach ar gyfer helpu dysgwyr i gyflawni eu gorau. Er ei fod yn bodoli cyn COVID-19, mae profiadau'r pandemig wedi cryfhau'r grŵp hwn o gredoau. O ran polisi, mae'n ymddangos yn synhwyrol adeiladu ar y ddealltwriaeth gynyddol hon sy'n cydfynd yn fras â chyfeiriad polisi cyfredol a chanfyddiadau llenyddiaeth.

Crynodeb o argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru

Ymgysylltu â theuluoedd ac ysgolion cymunedol

- * Ystyried y ffordd orau o gefnogi a darparu cyllid i alluogi pob ysgol i gyflogi staff ymgysylltu â theuluoedd i weithio gyda theuluoedd a phartneriaid ehangach
- * Ystyried sut y gellid defnyddio'r fframwaith ymgysylltu a datblygu ieuencid yng nghyd-destun ysgolion cymunedol a swyddogion ymgysylltu â theuluoedd cyffredinol

Cefnogi dysgwyr yng nghyfnod allweddol 4

- * Ymchwilio i sefydliadau addysg bellach a darparwyr hyfforddiant yn y gwaith sy'n darparu adnoddau i gynyddu argaeledd llwybrau galwedigaethol a chysiau rhagflas, a phrofiad gwaith, ar gyfer myfyrwyr cyfnod allweddol 4
- * Archwilio ymhellach y ddarpariaeth cyllid, hyblygrwydd ac amserlenni i fyfyrwyr ysgol, chweched dosbarth a choleg allu cwblhau eu cyrsiau cymhwyster
- * Sicrhau bod cynlluniau ar gyfer rhesymoli a chyfeirio deunyddiau adolygu TGAU ar wefan CBAC yn cael eu gweithredu

Dysgu cyfunol

- * Archwilio'r angen am ddull strategol o addysgu a dysgu digidol i fynd i'r afael ag anghenion y rheini nad ydynt neu na allant fod yn bresennol mewn ysgolion
- * Fel rhan o ddatblygiad ehangach polisi digidol a dysgu cyfunol strategol, archwilio sefydlu ystorfa genedlaethol o ddeunyddiau addysgu a dysgu ar gyfer pob blwyddyn ysgol cyn gynted â phosibl
- * Ystyried y ffordd orau o addasu polisi a chofnodion presenoldeb i'w defnyddio gyda dysgu cyfunol

Llwyth gwaith a staffio

- * Ystyried ymestyn y cynllun ar gyfer cyflogi ANG nad ydynt wedi sicrhau cyflogaeth barhaol i gynnwys y garfan nesaf
- * Archwilio'r posibilrwydd o gyflwyno mwy o hyblygrwydd a mwy o ddarparwyr i lwybrau seiliedig ar gyflogaeth a rhan-amser i hyfforddiant cychwynnol athrawon

Cyfathrebu a rhannu arfer orau

- * Rhannu a lledaenu arfer gorau ar gyfer gwella presenoldeb, gan gynnwys y ffordd orau i ysgolion ymgysylltu â dysgwyr a'u teuluoedd, drwy addasu, ail-becynnu ac ailddosbarthu canllawiau perthnasol a'u hyrwyddo drwy ddatblygiad proffesiynol wedi'i dargedu
- * Rhoi templedi i awdurdodau lleol ac ysgolion ar gyfer cyfathrebu polisiâu cenedlaethol gan gynnwys y rhai sy'n ymwneud â threfniadau ar gyfer hunanynysu

Data ac ymchwil

- * Cynnal ymchwil pellach i batrymau presenoldeb a fyddai'n helpu nodi dysgwyr a allai fod mewn perygl o gael eu gwahardd
- * Trafod diffinio, cofnodi a dadansoddi data presenoldeb gyda gwledydd tebyg er mwyn dysgu o'r arfer diweddaraf ac ystyried sut y gellir hwyluso ymhellach gymharu data a pholisi
- * Adolygu'r diffiniad o absenoldeb parhaus a'r pwyntiau sbarduno cysylltiedig ar gyfer ymyriadau
- * Ystyried y ffordd orau o gasglu, dadansoddi a chyhoeddi presenoldeb staff addysg yn fwy manwl
- * Archwilio datblygu a chyhoeddi set o fetrigau ar gyfer profiad dysgwyr sy'n cynnwys data ar absenoldeb athrawon, y defnydd o staff cyflenwi, ac argaeledd arbenigwyr pwnc er enghraifft
- * Adolygu a chynnal ymchwil bellach i'r defnydd o hysbysiadau cosb benodedig a'u heffaith ar batrymau presenoldeb dysgwyr

Atodiadau

Cylch gorchwyl

1. Dadansoddi a dehongli data ffynonellau ar gyfraddau presenoldeb/diffyg presenoldeb presennol yn ysgolion Cymru.
2. Cysylltu â sefydliadau ac unigolion allweddol o fewn y system addysg a chasglu gwybodaeth am y sefyllfa sy'n dod i'r amlwg a pha fesurau/ymyriadau sydd eu hangen i ailgysylltu dysgwyr yn well i'w hatal rhag dod yn NEET yn y dyfodol.
3. Y sefydliadau/unigolion i gynnwys Awdurdodau Lleol/Consortia Addysg Rhanbarthol/Estyn/ NAEL/ y Sector Addysg Bellach/Darparwyr Dysgu Seiliedig ar Waith, y Gwasanaeth Ieuencid, y Gwasanaeth Gyrfaoedd a Rhwydwaith Ymchwil Cydweithredol Addysg Uwch Ecwiti a Chynhwysiant.
4. Cynnal grwpiau ffocws gyda dysgwyr.
5. Cynnal rhai 'ymchwiliadau dwfn' mewn un ardal awdurdod lleol ym mhob un o'r pedwar rhanbarth yng Nghymru i gasglu gwybodaeth gan benaethiaid, Swyddogion Ymgysylltu â Theuluoedd a Swyddogion Lles Addysg.
6. Ystyried tystiolaeth y Deyrnas Unedig/rhyngwladol yn y maes hwn.
7. Gweithio gyda chydweithwyr yn y Gyfarwyddiaeth Addysg/SHELL i ystyried y dystiolaeth a gasglwyd a chytuno ar argymhellion i'w cyflwyno i Lywodraeth Cymru.
8. Yr argymhellion hyn i gynnwys ystyried sut y gellid cynnig cymorth ychwanegol i ddisgyblion y gallai eu presenoldeb gwael a'u diffyg ymgysylltu fod wedi arwain at ddeilliannau arholiad is na'r disgwyl. Dylai'r cymorth ychwanegol hwn geisio cefnogi eu dilyniant fel dysgwyr a'u hatal rhag dod yn NEET.

Ymgynghoriadau sy'n cyfrannu at yr adolygiad a'r fethodoleg

Er mwyn bodloni nodau'r adolygiad, ymgwymerwyd ag amrywiaeth o ddulliau ansoddol a meintiol. Cwblhawyd y gweithgareddau ymchwil canlynol:

- Dadansoddiad o ddata sydd ar gael gan Lywodraeth Cymru a data arall ar bresenoldeb dysgwyr yng Nghymru
- Adolygiad o lenyddiaeth academiaidd a llwyd - gweler atodiad D
- Cyfweiliadau ymgynghori lled-strwythuredig trwy Teams gan ddefnyddio cwestiynau cyfweiliad y cytunwyd arnynt gyda swyddogion Llywodraeth Cymru - gweler isod am restr lawn o rai yr ymgynghorwyd â nhw
- Trafodaethau astudiaeth achos trwy Teams gyda staff o 8 ysgol - gweler isod am restr o ysgolion

Cynhaliwyd yr ymgynghoriadau yn bennaf ym mis Tachwedd a Rhagfyr 2021 fel a ganlyn:

Trafodaethau grŵp ffocws gyda:

Dysgwyr (dau gyfarfod wedi'u hwyluso gan Plant yng Nghymru)
Cymdeithion yr Academi Genedlaethol Arweinyddiaeth Addysgol
Penaethiaid uwchradd
Cyfarwyddwyr Addysg awdurdodau lleol (tri chyfarfod)
Consortia rhanbarthol Prif Weithredwyr
Swyddogion Lles Addysg
Swyddogion cymorth awdurdodau lleol Sipsiwn, Roma a Theithwyr
Swyddogion polisi presenoldeb y gwledydd cartref

Trafodaethau gyda chynrychiolwyr sefydliadau addysg cenedlaethol:

Estyn
Cymwysterau Cymru
Comisiynydd Plant Cymru
Colegau Cymru
Undebau a chymdeithasau athrawon

Cyfweliadau unigol gyda'r canlynol:

Tegwen Ellis - Cyfarwyddwr yr Academi Genedlaethol ar gyfer
Arweinyddiaeth Addysgol
Robin Hughes - Ymgynghorydd addysg
Dr Carmel Conn - Arweinydd rhwydwaith ymchwil cydweithredol
Dr Jennifer Hampton - Labordy Data Addysg Cymru, Labordy Data
Addysg WISERD
Shirley Rogers - Prif Swyddog Gweithredol Gyrfa Cymru
Jonathan Angell, Pennaeth, Ysgol Uwchradd Eastern, Caerdydd

Cyfweliadau â swyddogion polisi Llywodraeth Cymru ar:

Ystadegau addysg
Ymgysylltu ieuencid
Y Gwarant i Bobl Ifanc
Ysgolion cymunedol
Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddol
Addysg Heblaw yn yr Ysgol ac Addysg Ddewisol yn y Cartref
Anghenion Dysgu Ychwanegol
Dysgu cyfunol
Asesiad
Addysg athrawon
Cyflenwad a llwyth gwaith athrawon

Cynhaliwyd trafodaethau astudiaeth achos ym mis Ionawr 2022 gyda'r ysgolion canlynol:

Ysgol Bontnewydd, Gwynedd
Ysgol Godre'r Berwyn, Gwynedd
Ysgol Llys Hywel, Sir Gaerfyrddin
Ysgol Uwchradd Gatholig St John Lloyd, Sir Gaerfyrddin
Ysgol Gynradd Parc, Rhondda Cynon Taf
Ysgol Uwchradd Pontypridd, Rhondda Cynon Taf
Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru Brynbuga, Sir Fynwy
Ysgol Uwchradd Cas-gwent, Sir Fynwy

Astudiaethau achos

Cynhaliwyd trafodaethau astudiaethau achos ym mis Ionawr 2022 gyda'r ysgolion canlynol a nodwyd gan eu hawdurdod lleol fel rhai sy'n dangos arfer dda o ran gwella presenoldeb yn ystod y cyfnod hwn. Dewiswyd yr awdurdodau lleol i ddarparu lledaeniad rhanbarthol, economaidd-gymdeithasol ac ieithyddol, ac roedd yn cynnwys dau awdurdod (Sir Fynwy a Rhondda Cynon Taf) sydd wedi dangos cyfraddau presenoldeb cyson uchel ymhlith dysgwyr ar draws y cyfnod pandemig gan gynnwys wrth ystyried cyfraddau heintiau lleol.

Ysgol Bontnewydd, Gwynedd - 200 o ddisgyblion, ysgol gynradd

Dull Ysgol Bontnewydd o wella presenoldeb disgyblion yw bod yn ymwybodol, adeiladol a di-gosb yn ei holl ymwneud â dysgwyr a rhieni. Nod dysgwyr hŷn yw gwneud yr ysgol yn lle croesawgar i ddysgwyr, er mwyn osgoi unrhyw negyddoldeb posibl yn gysylltiedig â phresenoldeb, a sefydlu perthynas agos ac ymddiriedus gyda theuluoedd. Er enghraifft, caiff plant eu hannog i gyfrannu syniadau'n weithredol am yr hyn y dylent ei astudio a sut y gallent ddysgu am destunau. Cysylltir hefyd â rhieni am eu hawgrymiadau, er enghraifft ar natur teithiau ysgol. Fel enghraifft arall o'r dull adeiladol hwn, nid yw'r ysgol yn cyhoeddi cyfraddau presenoldeb dosbarth nac yn cynnig tystysgrifau presenoldeb da mwyach, gan ei bod yn teimlo y gall hyn fod yn anghymhelliad i rai dysgwyr.

Yn ystod y pandemig, adeiladodd yr ysgol ar ei pherthynas dda â rhieni, gan eu cefnogi a'u hysbysu'n llawn. Yn benodol, llwyddodd yr ysgol i annog rhieni i gadw eu plant gartref a'u profi am y firws pan ddangoson nhw symptomau cynnar y salwch am y tro cyntaf. Drwy helpu i gadw cylchrediad y feirws mor isel â phosibl yn yr ysgol yn y modd hwn, a thrwy atgyfnerthu disgwyliadau uchel ar gyfer hylendid, maent wedi llwyddo i gyflawni cyfraddau presenoldeb rhagorol yn gyson o dros 90%, yn aml yn y 90au% uchel, hyd yn oed pan oedd y pandemig ar ei fwyaf ffyrnig yn yr ardal leol. Mae'r dull hwn hefyd wedi cyfrannu at bresenoldeb uchel athrawon yn ystod y pandemig.

Mae'r ysgol wedi blaenoriaethu lles dysgwyr pan wnaethant ddychwelyd i'r ysgol ar ôl y cyfyngiadau symud neu ar ôl unrhyw absenoldebau sylweddol. Maent yn deall yr heriau a'r pryderon y mae'r pandemig wedi'u hachosi i ddysgwyr a'u teuluoedd, ac maent wedi sefydlu grwpiau anogaeth i gefnogi dysgwyr unigol. Mae sesiynau 'therapi lego' wedi bod yn arbennig o ddefnyddiol i rai plant ac yn rhoi cyfle iddynt siarad yn anffurfiol ag athrawon am eu pryderon.

Ysgol Godre'r Berwyn, Gwynedd - 560 o ddisgyblion, ysgol pob oed

Rhoddodd yr ysgol enghreifftiau o ddisgyblion yr oedd eu trefn ddyddiol wedi newid i'r fath raddau yn ystod y cyfyngiadau symud - yn bennaf yn aros i fyny yn hwyr yn y nos yn siarad â ffrindiau neu chwarae gemau neu ddefnyddio'r rhyngwrwyd a chodi yn hwyr yn y bore - ac roeddynt yn ei chael yn anodd iawn dychwelyd i drefn presenoldeb ysgol 'normal'. Canfu'r dysgwyr hyn fod eu sgiliau cyfathrebu a chymdeithasol hefyd wedi eu heffeithio'n negyddol yn

ystod y cyfnod hwn. Mae'r her fwyaf yn hyn o beth wedi'i chyflwyno gan y myfyrwyr hŷn yng nghyfnod allweddol 4.

Roedd yr ysgol o'r farn bod ei hymagwedd at y cyfyngiadau symud wedi helpu i wneud y pontio yn ôl i addysg wyneb yn wyneb mor llyfn â phosibl i bob dysgwr. Trefnodd yr ysgol wersi 'byw' i ddysgwyr o ddechrau'r cyfyngiadau symud. Gofynnodd uwch reolwyr am adborth gan ddysgwyr a'u teuluoedd ar sut roedd y trefniadau'n gweithio trwy holiaduron rheolaidd. Gwrandawon nhw'n ofalus ar yr adborth hwn ac addasu'r ddarpariaeth i wneud yn siŵr nad oedd yn rhy llethol. Roedd athrawon dosbarth yn cymryd 'cofrestr' dyddiol yn seiliedig ar ymgysylltu â'r ddarpariaeth ddigidol ac yn cysylltu â rhieni'r dysgwyr hynny a oedd yn peri pryder ar unwaith.

Cynorthwywyd yr athrawon gyda'r gwaith ymgysylltu hwn gan ddau 'gymhorthydd cynhwysiant' a arferai gael eu cyflogi gan yr ysgol fel rhan o'i huned gynhwysiant. Roedd y cymorthyddion addysgu hyn yn cysylltu â rhieni'n rheolaidd, yn enwedig dysgwyr agored i niwed, ac yn eu helpu gyda materion ymarferol gan gynnwys dosbarthu prydau mewn rhai achosion. Fe wnaeth y perthnasoedd a sefydlwyd yn ystod y cyfnod anodd hwn helpu i gadw nifer y dysgwyr a oedd wedi cael cyfnod clo trawmatig i'r lleiafswm. Amcangyfrifir bod tua 80% o ddisgyblion wedi elwa o waith yr uned gynhwysiant rywbryd neu'i gilydd. O ganlyniad i'r strategaethau hyn, mae presenoldeb bellach yn gwella ac mae tua 89% o'i gymharu â thua 95% cyn COVID-19, er gwaethaf y lefelau uchel o salwch sy'n gysylltiedig â COVID-19 yn yr ardal.

Ysgol Llys Hywel, Sir Gaerfyrddin - 160 o ddisgyblion, ysgol gynradd

Mae Ysgol Llys Hywel yn ysgol gynradd fechan wledig sydd wedi cynnal cyfradd presenoldeb o 94% ar ôl y cyfnod clo, sy'n cymharu'n dda â tharged cyn-COVID-19 yr ysgol o 96%. Mae cyfathrebu cyson â rhieni yn pwysleisio pwysigrwydd presenoldeb ac mae ymgysylltu cadarnhaol â theuluoedd yn nodwedd graidd o ddull yr ysgol o wella presenoldeb disgyblion.

Ystyrir bod cofnodi presenoldeb yn gywir a chyson yn flaenoriaeth uchel yn Ysgol Llys Hywel. Dyma'r cam cyntaf mewn ymagwedd drylwyr at bresenoldeb sy'n cynnwys dilyniant cynnar o ddiffyg presenoldeb. Gwneir galwad ffôn i'r cartref o ddiwrnod cyntaf yr absenoldeb. Mae presenoldeb da yn cael ei wobrwyo yn ystod cyfnodau gwasanaeth, ond mae'r fenter hon wedi'i haddasu yn ystod y pandemig fel bod absenoldeb oherwydd salwch yn uniongyrchol yn cael ei ddiystyru o'r cyfrifiadau.

Mae gweithdrefnau ysgol yn cynnwys adolygiad ysgol gyfan trwyadl o bresenoldeb bob pythefnos. Defnyddir ymagwedd raddedig tuag at ddiffyg presenoldeb ac mae'r ysgol yn gweithio'n agos gyda gwasanaethau cymorth yr awdurdod lleol. Cyfeirir disgyblion sydd â phresenoldeb is na ffigwr torbwynt o 85% neu yr amheuir eu bod mewn unrhyw berygl at y Tîm Diogelu a Phresenoldeb Ysgol ac at swyddogion Lles Addysg. Mae'r ysgol yn rhagweithiol wrth gyfeirio at y Tîm o Amgylch y Teulu am gymorth ychwanegol. Gweithredir cynlluniau cymorth ar gyfer disgyblion a theuluoedd yn gyflym. Defnyddir ymagwedd hyblyg sy'n ystyried anghenion pob dysgwr a

theulu unigol, er enghraifft, gellir gwneud trefniadau ar gyfer dysgu cyfunol a gellid cyflwyno gwaith ysgol trwy Teams lle bo angen.

Ysgol Gatholig St John Lloyd, Sir Gaerfyrddin - 480 o ddisgyblion, ysgol uwchradd

Nodweddion allweddol dull Ysgol Gatholig St John Lloyd o wella presenoldeb yw sefydlu diwylliant sy'n hybu lles disgyblion, creu perthnasoedd rhagorol gyda rhieni a theuluoedd, a gweithio'n agos gyda chymorth yr awdurdod lleol gwasanaethau. Mae yna ddull graddedig o fynd i'r afael ag absenoldeb. Mae disgyblion â phresenoldeb rhwng 95%-90% yn cael eu mentora'n unigol gan athrawon, presenoldeb rhwng 85%-90% yn sbarduno cymorth gan swyddog arweiniol presenoldeb yr ysgol, ac mae presenoldeb o dan 85% yn golygu bod atgyfeiriadau'n cael eu gwneud i Dîm Diogelu a Phresenoldeb Ysgolion yr awdurdod lleol ac mae swyddogion lles addysg yn cymryd rhan.

Mae'r ysgol yn mynd ati i adolygu ansawdd yr addysgu a'r cwricwlwm a gynigir ganddi er mwyn ennyn diddordeb disgyblion a gwneud iddynt fod eisiau mynychu'r ysgol. Mae blociau opsiynau yng nghyfnod allweddol 4 yn cael eu haddasu'n flynyddol i'w teilwra i ddymuniadau dysgwyr ac mae'r dewisiadau'n cynnwys cyrsiau Ymddiriedolaeth y Tywysog. Mae opsiynau galwedigaethol ar gael mewn cydweithrediad â'r coleg addysg bellach lleol, ac o ganlyniad i'r holl fesurau hyn nid oes unrhyw ymadawyr Blwyddyn 11 wedi'u nodi'n ddiweddar fel rhai nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant (NEET).

Yn ystod y cyfnod clo cyntaf, datblygodd yr ysgol 'dîm cymorth disgyblion ar-lein' (POST) a oedd yn cael ei ddefnyddio'n helaeth, yn darparu ffordd i ddisgyblion oedd yn dymuno gwneud hynny gadw cysylltiad rheolaidd ag oedolyn yr oeddent yn ymddiried ynddo. Esblygodd POST yn ystod yr ail gyfnod clo, fel bod tiwtoriaid dosbarth hefyd yn cysylltu'n wythnosol â'r holl ddisgyblion. Mae POST wedi parhau i gael ei ddefnyddio ac fe'i defnyddir fel mecanwaith cefnogi ar gyfer dysgwyr ag amrywiaeth o bryderon sydd wedi parhau ar ôl i ddysgwyr ddychwelyd i'r ysgol.

Mae cyfradd isel yr atgyfeiriadau i wasanaethau allanol yn dangos bod yr ysgol yn gwneud ymdrechion helaeth i wella presenoldeb cyn atgyfeirio. Mae swyddog arweiniol presenoldeb yr ysgol yn defnyddio ystod o strategaethau cefnogol a hyblyg i ailennyn diddordeb disgyblion. Er enghraifft, efallai y cynigir dechrau hwyrach i'r diwrnod i ddisgyblion. Byddai'r dysgwyr hyn yn cael eu cyfarfod adeg cofrestru i fynd â nhw i ganolfan fugeiliol yr ysgol. Mae ystafell newydd bwrpasol - y 'cwtch lles' - wedi'i hychwanegu'n ddiweddar at yr adnoddau sydd ar gael i'r ysgol ar gyfer hwyluso'r math hwn o waith. Mae'r disgyblion hyn hefyd yn cael cynnig 'cwricwlwm graddol' o nifer cyfyngedig o wersi neu gwricwlwm wedi'i addasu os oes angen.

Ysgol y Parc, Rhondda Cynon Taf - 220 o ddisgyblion, ysgol gynradd, 39% o brydau ysgol am ddim

Cyn y pandemig, roedd Ysgol y Parc wedi datblygu gweledigaeth a oedd yn canolbwyntio ar sicrhau bod amgylchedd a diwylliant yr ysgol yn annog

disgyblion i fod eisiau mynychu'r ysgol a dysgu. Roedd y staff eisiau 'sichrau lles dysgwyr' ac yn teimlo mai'r allwedd i hyn oedd dod i adnabod a deall pob teulu yn dda, a chynnig help iddynt oresgyn rhwystrau i ddysgu lle bo angen. Mae Swyddog Ymgysylltu â Theuluoedd (FEO) wedi bod yn ei swydd ers pedair blynedd ac mae wedi bod yn ganolog i'r broses hon.

Mae rôl y Swyddog Ymgysylltu yn eang ac yn cynnwys cyfarfod a chyfarfarch pob plentyn a theulu wrth iddynt gyrraedd yr ysgol bob dydd. Ymwelir â phob teulu newydd gartref pan fydd disgybl yn mynychu'r ysgol am y tro cyntaf, ac mae dulliau a pholisïau'r ysgol, gan gynnwys y polisi presenoldeb, yn cael eu hesbonio'n glir o'r cychwyn cyntaf. Bob dydd, anfonir neges destun at rieni disgyblion absennol yn gofyn am esboniad, a'u ffonio'n unigol os nad oes ymateb digonol. Os oes angen, ymwelir â theuluoedd gartref a chynigir cymorth iddynt wella presenoldeb, megis addasu arferion boreol dros dro. Defnyddir grwpiau anogaeth i helpu disgyblion i ailintegreiddio yn ôl i'r ysgol lle bo angen.

Ers y pandemig, mae'r ysgol wedi adeiladu ar ei pherthynas agos â theuluoedd ac wedi parhau i geisio eu helpu yn ystod y cyfnod anodd hwn. Er enghraifft, mae'r ysgol wedi cyflwyno parseli bwyd, anrhegion Nadolig a pheccynnau lles lle bo angen, ac wedi cynnal gweithdai rhieni a chlybiau llyfrau. Mae teuluoedd yn gweld yr ysgol fel ffynhonnell wybodaeth ddibynadwy ynglŷn â'r pandemig, ac mae rhieni'n aml yn gofyn i'r ysgol am gymorth a chynngor. Cefnogir cynngor rhieni a cheisir barn teuluoedd ar weithdrefnau'r ysgol trwy holiaduron rheolaidd.

O ganlyniad i'r mesurau uchod, mae presenoldeb disgyblion, er nad yw mor uchel ag o'r blaen (tua 95%), wedi bod yn gyson dros 90%. Mae'n anarferol bellach i'r ysgol fod angen cysylltu â theuluoedd oherwydd eu bod yn cysylltu'n rhagweithiol â'r ysgol i egluro absenoldebau. Teimla'r ysgol fod hyn yn dangos effeithiolrwydd ei hymagwedd gefnogol a'i phwyslais ar adeiladu perthynas ymddiriedus gyda theuluoedd yn hytrach na defnyddio dulliau mwy llawdrwm, fel anfon llythyrau ffurfiol. Caiff disgyblion eu gwobrwyo am well presenoldeb yn hytrach nag am lefel absoliwt eu presenoldeb.

Ysgol Uwchradd Pontypridd, Rhondda Cynon Taf - 860 o ddisgyblion, ysgol uwchradd

Cyn y pandemig, roedd yr ysgol wedi bod yn gweithio'n galed i wella presenoldeb ac yn teimlo ei bod wedi bod yn gwneud cynnydd. Roedd presenoldeb wedi bod yn cynyddu'n raddol tuag at darged o 94%. Fodd bynnag, effaith y pandemig ar bresenoldeb yn Ysgol Uwchradd Pontypridd fu arafu'r cynnydd hwn a lleihau presenoldeb. Gwelwyd yr effaith fwyaf ym Mlwyddyn 11, gyda llawer o'r myfyrwyr hyn yn dioddef o bryder a straen, tra mewn cyferbyniad ni fu unrhyw absenoldebau hirdymor ym Mlwyddyn 7.

Mae'r ysgol yn cynnal dadansoddiad manwl o'i data presenoldeb, sy'n dangos bod presenoldeb ar gyfer dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim wedi bod yn sylweddol waeth nag ar gyfer disgyblion eraill. Mae patrwm arall wedi'i nodi sy'n dangos mai disgyblion na wnaeth ymgysylltu'n dda â gwaith ysgol yn ystod y cyfyngiadau symud yw'r rhai sy'n ei chael hi'n fwyaf anodd dychwelyd i bresenoldeb llawn nawr. Yn gyffredinol, mae presenoldeb wedi

gostwng i tua 91%, unwaith y bydd absenoldeb oherwydd COVID-19 yn uniongyrchol wedi'i ddadgyfuno o'r ffigurau.

Ymagwedd ganolog uwch arweinwyr ar gyfer delio â'r pandemig yw adeiladu ar y perthnasoedd da a sefydlwyd gyda theuluoedd ac asiantaethau cymorth cyn y pandemig, a'u hymestyn. Roedd hyn yn cynnwys cyfathrebu rheolaidd a manwl gyda rhieni. Defnyddiwyd ystod eang o weithwyr ategol o'r ysgol ac o asiantaethau cymorth allanol i gefnogi dysgwyr a'u teuluoedd a oedd yn cael anawsterau, gan gynnwys cwrselwyr, gweithwyr ieuentid a chynorthwyr cymorth llythrennedd emosiynol (ELSA). Parhaodd y gwaith hwn pan ddaeth yn amser i helpu disgyblion i addasu i bresenoldeb corfforol yn yr ysgol. Fel cyn y pandemig, mae gwneud yr ysgol yn lle deniadol i fynychu hefyd yn parhau i fod yn strategaeth ysgol allweddol ar gyfer gwella presenoldeb disgyblion. Er enghraifft, mae'r dewisiadau opsiwn yng nghyfnod allweddol 4 wedi'u cynllunio i fod mor berthnasol â phosibl ac maent yn cynnwys opsiynau galwedigaethol ac Ymddiriedolaeth y Tywysog.

Mae arferion gwella presenoldeb cyn-COVID-19 wedi parhau i fod yn bwysig i'r ysgol, gan gynnwys cynnal dadansoddiadau manwl o daenlenni presenoldeb ar gyfer nodi materion presenoldeb yn gynnar ac ymyrryd â disgyblion unigol. Mae yna ymateb graddedig, wedi'i godio'n goch, ambr a gwyrdd. Mae sesiynau Mynediad i Teams a phecynnau o ddeunyddiau addysgu yn cael eu paratoi ar gyfer dysgwyr sy'n colli llawer o ysgol, fel y rhai sy'n gwrthod mynychu oherwydd pryder uwch. Mae arferion blaenorol wedi'u haddasu lle'r ystyrir bod hyn yn angenrheidiol. Er enghraifft, mae rhoi gwobrau am bresenoldeb wedi parhau ond wedi'i addasu fel bod disgyblion bellach yn cael eu cynnwys mewn raffl fawr Nadolig presenoldeb dda ar ôl diystyru absenoldebau uniongyrchol sy'n gysylltiedig â COVID-19.

Ysgol yr Eglwys yng Nghymru Brynbuga, Sir Fynwy - 275 o ddisgyblion, ysgol gynradd

Mae Ysgol Brynbuga wedi canfod bod gweithredu arfer da cyn-COVID-19 yn ystod y cyfnod presennol yn bwysig. Mae staff gweinyddol ac ymarferwyr lles yn allweddol i nodi ac olrhain unrhyw absenoldebau ar unwaith (mae cyllid ychwanegol gan Lywodraeth Cymru wedi galluogi gwneud rhai o'r staff rhan-amser hyn yn staff amser llawn). Cysylltir â disgyblion os bydd absenoldebau'n parhau ac mae'r staff yn pwysleisio cymaint y mae cymuned yr ysgol yn eu colli ac yr hoffent eu gweld. Mae'r dull hwn yn gweithio fel arfer ac mae disgyblion yn awyddus i ddychwelyd pan fyddant yn well. Mae uwch reolwyr yn gwerthfawrogi cyfarfodydd misol gyda gwasanaeth lles addysg yr awdurdod lleol. Mae'r cyfarfodydd yn helpu i gadw presenoldeb yn uchel ar agenda'r ysgol ac i strwythuro a threfnu penderfyniadau. Trafodir achosion unigol a chytunir ar gamau gweithredu ar gyfer yr ysgol a'r gwasanaeth lles a'u cofnodi.

Mae'r ysgol wedi datblygu ei hymagwedd ac mae bellach yn defnyddio ffordd fwy cefnogol o ddelio ag absenoldeb na chyn y pandemig. Er enghraifft, nid oes ganddynt 'gwpan presenoldeb' bellach gan nad ydynt am annog plant sy'n wirioneddol wael i ddod i'r ysgol na theimlo'n euog os nad ydynt. Gwerthfawrogant mewn dalgyrch gwledig na all rhai plant gyrraedd yr ysgol os

na all eu rhieni eu cludo. Mae'r ysgol yn pwysleisio'n gryf bwysigrwydd presenoldeb da yn ei holl gyfathrebu gyda rhieni, ac yn ymdrechu'n galed i adeiladu ethos croesawgar. Mae ymgysylltu â rhieni a chyfathrebu rheolaidd â nhw yn flaenoriaethau uchel.

Mae'r corff llywodraethol hefyd yn cymryd rhan weithredol wrth annog presenoldeb da ac mae'r uwch dîm rheoli yn cyfarfod bob pythefnos gyda'r rhiant lywodraethwyr. Er mwyn helpu llywodraethwyr i ddeall y data presenoldeb, mae uwch reolwyr wedi dadgyfuno absenoldebau sy'n gysylltiedig â COVID-19 o'r data presenoldeb cyffredinol i ddangos pa bresenoldeb fyddai wedi bod heb y pandemig. Mae hyn yn caniatáu i gymariaethau gael eu gwneud yn symlach â data presenoldeb o'r blaen i'r pandemig. Mae presenoldeb ar hyn o bryd tua 93% o gymharu ag ychydig dros 96% cyn y pandemig, ac mae'r data wedi'i ddadgyfuno bellach yn cynyddu'n raddol tuag at y gwerth blaenorol.

Ysgol Uwchradd Cas-gwent, Sir Fynwy - 850 o ddisgyblion, ysgol uwchradd

Mae Swyddog Cyswllt Teuluol wedi bod wrth galon dull Ysgol Uwchradd Cas-gwent o wella ymgysylltiad â theuluoedd a phresenoldeb disgyblion cyn, yn ystod ac yn dilyn y pandemig. Roedd dau aelod o'r uwch dîm rheoli wedi gweithio gyda'i gilydd yn flaenorol mewn ysgol arall ac wedi gweld manteision y dull hwn. Roedd cael y 'person cywir ar gyfer y swydd' yn cael ei ystyried yn ffactor allweddol yn llwyddiant y dull hwn - roeddent wedi dysgu bod angen i'r swyddog cyswllt teulu fod â hygyrdedd yn y gymuned leol a'i adnabod yn dda.

Mae uwch arweinwyr yn credu'n angerddol ym mhwsigrwydd bod staff yr ysgol yn deall anghenion y teuluoedd yn eu dalgylch fel y gallant ennill eu hymddiriedaeth a'u helpu i oresgyn unrhyw rwystrau i ddysgu eu plant ac mae'r swyddog cyswllt teulu yn ganolog i'r broses hon. O ganlyniad i adnabod anghenion unigol y teuluoedd yn y modd hwn, mae'r ysgol wedi gallu helpu gyda chefnogi materion iechyd meddwl a hefyd helpu gyda phroblemau ymarferol ac ariannol megis darparu gwisg ysgol i ddisgyblion, a hyd yn oed brynu gwely i deulu mewn un achos gyda chefnogaeth busnesau lleol.

Rhai o'r ffactorau eraill y mae'r ysgol yn teimlo sy'n hanfodol ar gyfer gwella presenoldeb yw: arweinyddiaeth gref a ffocws di-baid ar wella presenoldeb; prosesau clir y mae rhieni a staff yr ysgol yn eu deall yn dda; ymagwedd tîm cyfan sy'n cynnwys pob agwedd ar dîm bugeiliol yr ysgol, gan gynnwys y Cydlynnydd ADY a'r anogwyr dysgu; perthynas dda ag asiantaethau allanol gan gynnwys yr heddlu, ac ysgolion eraill yn ogystal â gwasanaethau'r awdurdod lleol a'r cyngor tref; a gwella ansawdd yr addysgu a'r ddarpariaeth allgyrsiol.

O ganlyniad i'r dulliau hyn, mae presenoldeb yng Nghas-gwent bellach tua 92%, i lawr ychydig yn unig o lefelau cyn-COVID-19 o tua 95%. Mae'r gostyngiad mewn lefelau presenoldeb yn uwch ar gyfer y dysgwyr hynny sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim ac ar gyfer myfyrwyr Blwyddyn 11 yn benodol.

Adolygiad llenyddiaeth

Mae pandemig COVID-19 wedi newid cyd-destun ymchwil addysg yn gyffredinol ac ar gyfer ymchwil i bresenoldeb dysgwyr yn benodol. Mae profiadau dysgwyr, teuluoedd a staff yn ystod ac yn dilyn y pandemig wedi effeithio ar sawl agwedd ar addysg dysgwyr, yn aml mewn ffyrdd newydd, ac wedi gwaethgu'r heriau presennol. Mae patrymau presenoldeb dysgwyr wedi newid yn y tymor byr, ac ni wyddom eto a fydd y newidiadau hyn yn cael effaith barhaol, neu a ydynt yn parhau beth yw'r rhesymau sylfaenol drostynt, ac i ba raddau y mae arfer gorau a nodwyd yn flaenorol yn dal yn ddilys. Felly, nid yw'n syndod bod effaith y pandemig ar bresenoldeb dysgwyr ac ar strategaethau ar gyfer gwella presenoldeb yn faterion y mae'r ymchwil a'r llenyddiaeth lwyd ond yn dechrau mynd i'r afael â hwy a'u gwerthuso.

Yn y cyd-destun hwn, rwy'n ddiolchgar i wasanaeth Llyfrgelloedd, Archifau, Cofnodion a Gwybodaeth Llywodraeth Cymru am gynnal chwiliad o lenyddiaeth ar bresenoldeb disgyblion yn ystod y cyfnod yn dychwelyd i'r ysgol yn dilyn cyfyngiadau symud COVID-19. Roedd hwn yn chwiliad lefel uchel dros y ddwy flynedd ddiwethaf. Roedd y canlyniadau'n cynnwys adroddiadau testun llawn, dogfennau'r llywodraeth, papurau, erthyglau cyfnodolion, newyddion, blogiau a thudalennau gwe, a gafodd eu categoreiddio yn ôl blaenoriaeth ac yn ôl dyddiad cyhoeddi. Mae canlyniadau'r chwiliad llawn ar ffurf matrices sydd ar gael yma - <https://documents.hf.wales.gov.uk/id:A38113140/document/versions/published>

Mae llawer o'r llenyddiaeth a ganfuwyd yn ymwneud ag effaith COVID-19 yn gyffredinol yn hytrach nag ar bresenoldeb yn benodol, er y cyfeirir yn aml at bresenoldeb wrth wneud hynny. Er enghraifft, yng Nghymru, mae papur briffio ymchwil y Senedd 'Dychwelyd i'r ysgol: addysg yn ystod COVID-19'ⁱⁱ yn rhestru'r effeithiau posibl a ganlyn:

- 'dysgu coll' sy'n golygu y gallai disgyblion danberfformio'n academaidd a bod eu rhagolygon hirdymor wedi'u heffeithio
- colli hyder yn y system arholiadau ac asesu
- lleihad tymor hir mewn presenoldeb mewn ysgolion, ffactor y gwyddom sy'n allweddol i ddeilliannau addysgol
- pontio anodd rhwng blynyddoedd ysgol ac o'r cynradd i'r uwchradd
- heriau o ran ailennyn diddordeb dysgwyr a mynd i'r afael â chymhelliant isel
- naratif 'dal i fyny' diwerth am ddysgu coll sy'n rhoi pwysau seicolegol diangen ar blant a phobl ifanc
- effaith negyddol ar allu a hyder dysgwyr i gyfathrebu yn Gymraeg lle nad ydynt wedi gallu gwneud hynny gartref

Mae llawer o'r ymchwil yn ymwneud â chyfnodau cynnar y pandemig, er enghraifft ag effaith y cyfyngiadau symud ac ymdrechion cychwynnol i annog dysgwyr i ddychwelyd i'r ysgol, gan gynnwys arweiniad ar faterion ymarferol fel y ffordd orau i ailagor ysgolion, gweler er enghraifft cyhoeddiad NFER 'Dychwelyd disgyblion i'r ysgol'ⁱⁱⁱ. Yn 'A multi-tiered systems of support blueprint for re-opening schools following COVID19-19 shutdown' mae Christopher A Kearney a Joshua Childsⁱⁱⁱⁱ yn trafod model systemau cymorth

aml-haen (MTSS) a allai gydbwyso cynnydd addysgol myfyrwyr ag iechyd a diogelwch pryderon. Mae'r erthygl yn nodi pedwar prif faes gweithredu (addasiad, straen trawmatig, statws academaidd, iechyd a diogelwch) ar draws tair haen o gymorth (cyffredinol, targedig, dwys).

Roedd unrhyw ddadansoddiad o ddata presenoldeb sy'n mynd y tu hwnt i grynodedd syml hefyd yn ymwneud â chymau cynnar y pandemig, gweler er enghraifft adroddiad y Sefydliad Polisi Addysg, 'School attendance rates across the UK since full reopening'^{liiv} sy'n dangos sut roedd cyfraddau presenoldeb mewn ysgolion yn amrywio dros gyfnod byr ar ôl ailagor yng Nghymru, Lloegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon, ac mae'n dadansoddi i ba raddau yr oedd presenoldeb yn amrywio ar draws awdurdodau lleol yng Nghymru a'r Alban. Mae'r adroddiad yn nodi amrywiadau ar draws awdurdodau lleol a gwledydd, a esbonnir yn rhannol gan bresenoldeb cyffredinol is mewn ardaloedd â lefel uchel o heintiad, ond mae hefyd yn nodi bod y berthynas rhwng niferoedd achosion cyffredinol a phresenoldeb yn yr ysgol yn amherffaith ac y gallai fod yn swyddogaeth o ddosbarthiad oedran achosion.

Mae rhai o'r adolygiadau cyffredinol o effaith y pandemig yn sôn am resymau dros ddiffyg presenoldeb. Er enghraifft, mae Ofsted yn nodi yn eu hadroddiad 'Education recovery in schools: autumn 2021'^{liiv} fod ysgolion yn dweud bod llawer o absenoldebau ysgol am resymau'n ymwneud â COVID-19, gan gynnwys:

- disgyblion yn profi'n bositif am COVID-19
- pryder yn ymwneud â COVID-19 ymhlith rhieni a disgyblion
- iechyd meddwl gwaeth ymhlith disgyblion o ganlyniad i'r pandemig
- rhieni yn gohirio neu'n aildrefnu gwyliau yn ystod y tymor
- plant â gwydnwch isel oherwydd anawsterau neu salwch

Dywedasant hefyd fod mwy o absenoldebau cysylltiedig â COVID-19 ymhlith disgyblion difreintiedig, disgyblion ag AAAA a grwpiau blwyddyn penodol a bod arweinwyr yn mynd i'r afael â hyn trwy gymorth i deuluoedd, aelodau staff dynodedig, galwadau ffôn dilynol neu ymweliadau cartref, a chlybiau ar gyfer y rhai y mae eu presenoldeb yn arbennig o isel.

Yn 'Impact of COVID-19 on school attendance problems' mae Gina Nathwani Adeel Shoaib el al.^{livi} yn nodi nad oes unrhyw astudiaethau ar hyn o bryd sy'n mynd i'r afael yn uniongyrchol ag effaith COVID-19 a phroblemau presenoldeb ysgol (SAPs) ar berfformiad academaidd, neu iechyd meddwl a gweithrediad plant. Fodd bynnag, dywedant ei bod yn ymddangos bod plant â SAPs mewn mwy o berygl o gael problemau iechyd meddwl, a allai gynyddu yn ystod y pandemig. Maent yn gwahaniaethu rhwng pedwar math o SAP: gwrthod ysgol, triwantiaeth, tynnu'n ôl o'r ysgol a gwahardd o'r ysgol.

Y ddwy thema fwyaf cyffredin yn yr ymchwil hwn ar effaith y pandemig yw'r effaith negyddol ar les dysgwyr ac iechyd meddwl, a phryder bod grwpiau bregus wedi cael eu heffeithio'n anghymesur. Er enghraifft, nododd y dystiolaeth a arolygwyd ym Mhapur Briffio Ymchwil Tŷ'r Cyffredin 'Coronavirus and schools'^{livii} wahaniaethau ym mhrofiadau dysgu pobl ifanc yn y cartref yn ystod y cyfyngiadau symud, ac mae'n codi pryderon penodol am

yr effaith ar blant difreintiedig. Yn Lloegr, mae'r Education Endowment Foundation yn cyhoeddi crynodeb treigl o ymchwil domestig a rhyngwladol ar effaith y pandemig, 'Best evidence on impact of COVID-19 on pupil attainment'^{lviii}, sy'n canfod bod yr ymchwil a archwiliwyd yn dangos yn gyson bod y garfan bresennol o ddisgyblion wedi gwneud llai o gynnydd academiaidd o gymharu â grwpiau blwyddyn blaenorol, a bod bwlch cyrhaeddiad mawr a chynyddol ar gyfer disgyblion difreintiedig.

Dywedwyd yn eang bod gorbryder a phroblemau iechyd meddwl wedi cynyddu yn ystod y pandemig. Er enghraifft, adroddodd y Sefydliad Iechyd Meddwl bod 'iechyd meddwl pobl ifanc yn eu harddegau dan bwysau difrifol wrth i bandemig barhau'^{lix}. Dyfynnir yr Athro Ann John, Athro Iechyd y Cyhoedd a Seiciatreg ym Mhrifysgol Abertawe, yn dweud bod 'y pandemig wedi datgelu'r anghydraddoldebau dwfn yn ein cymdeithas'. Mae llawer o astudiaethau wedi dangos yr effaith fwy a'r bylchau cynyddol mewn anawsterau iechyd meddwl, cyrhaeddiad addysgol a chanlyniadau ariannol mwy difrifol i'r ifanc a'r rhai sy'n byw mewn tlodi. Yn benodol yng Nghymru, cynhaliodd y Rhwydwaith Ymchwil Iechyd Ysgolion (SHRN) ei Arolwg Iechyd a Lles Myfyrrwyr Ysgolion Cynradd bob dwy flynedd yn 2021^{lx}. Mae'r canfyddiadau'n dangos cynnydd mawr mewn anawsterau emosiynol clinigol arwyddocaol a chynnydd amlwg mewn 'sgoriau cyfartalog' ar gyfer anawsterau emosiynol o'u cymharu ag arolwg tebyg yn 2019^{lxi} (tra'n cydnabod y newidiadau methodolegol a wnaed i alluogi arolwg 2021 i gael ei gynnal yn unol â mesurau ymbellhau cymdeithasol COVID-19).

Mae'r Gymdeithas dros Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed^{lxii} yn archwilio'r cysylltiad rhwng pryder a phresenoldeb gwael yn yr ysgol. Mae eu canfyddiadau o adolygiad systematig o'r llenyddiaeth yn awgrymu y gall pryder fod yn gysylltiedig ag absenoldeb o'r ysgol, gan gynnwys absenoldeb cyffredinol, absenoldeb heb ei esgusodi/triwantiaeth, a gwrthodiad o'r ysgol. Fodd bynnag, maent hefyd yn nodi diffyg ymchwil o ansawdd uchel yn y maes hwn yn ogystal ag ychydig o dystiolaeth hydredol. Mae hyn yn golygu, er y gall pryder ac absenoldeb o'r ysgol fod yn gysylltiedig, nid ydym yn gwybod a ddaw pryder cyn absenoldeb o'r ysgol, neu i'r gwrthwyneb. Ni wyddom ychwaith a oes perthynas achosol rhyngddynt. Maent hefyd yn nodi nad oes llawer o ymchwil a oedd yn canolbwyntio ar gysylltiadau rhwng pryder ac absenoldeb cyffredinol, neu absenoldebau esgusodol/meddygol, er mai'r olaf yw'r math mwyaf cyffredin o absenoldeb yn y Deyrnas Unedig ac yn rhyngwladol.

Mae gan yr ymchwil rhyngwladol ganfyddiadau tebyg ynghylch lles ac iechyd meddwl. Er enghraifft, canfu Adran Addysg yr Unol Daleithiau^{lxiii} fod llawer o ddysgwyr yn cael trafferth gyda heriau iechyd meddwl sy'n effeithio ar eu mynediad at ddysgu a'u cyfranogiad mewn dysgu, a bod yr heriau hyn yn aml yn cael eu camddeall a gallant arwain at ymddygiadau sy'n anghyson â disgwyliadau ysgol neu raglen. Fe wnaeth pandemig COVID-19 ddwysáu'r heriau hyn, gan gyflymu'r angen i ddarparu cymorth iechyd meddwl yn yr ysgol. Daethant i'r casgliad mai eu prif flaenoriaeth yw blaenoriaethu Llesiant ar gyfer Pob Plentyn, Myfyriwr, Addysgwr a Darparwr.

Pan ddaw'r ymchwil ar les ac iechyd meddwl i gasgliadau ynglŷn â'r ffyrdd ymlaen, pwysleisir bod hyrwyddo cynhwysiant yn allweddol. Er enghraifft, mae'r Sefydliad Addysg^{lxiv} yn trafod y perygl yn sgil y pandemig o ganolbwyntio ar ddysgu 'dal i fyny' ar gyfer y rhai cymharol freintiedig ac esgeuluso manteision hirdymor addysg gynhwysol o ran iechyd, lles a chymhwysedd i bob myfyriwr, yn enwedig y rheini sy'n dlawd a 'bron yn dlawd'. Mae'r blog yn cyfeirio at astudiaeth *Wellbeing and Behaviour: Identifying interventions for positive participation for young people at risk of exclusion in school* y Sefydliad a oedd yn dadansoddi pwysigrwydd cymharol ystod o ffactorau yn ymwneud â chefnidir cymdeithasol ac economaidd plant, yn ogystal â nodweddion unigol. Er y canfuwyd bod llawer o'r ffactorau'n bwysig, nodwyd 'cysylltedd ysgol' fel ffactor amddiffynnol hynod arwyddocaol. Mae cysylltedd ysgol yn fesur cyfansawdd o eitemau sy'n mynd i'r afael ag a yw plant yn hoffi'r ysgol, yn meddwl ei bod yn werth chweil, yn hapus neu'n anhapus yn yr ysgol, ac a ydynt yn gweld yr ysgol yn ddiddorol. Daeth yr astudiaeth i'r casgliad bod angen dybryd i gefnogi ysgolion i helpu i lunio canfyddiad y plentyn o'r ysgol a sut mae'n cyfateb i'w anghenion a'i ddiddordebau.

Roedd peth o'r ymchwil rhyngwladol yn herio rhagdybiaethau sylfaenol. Yn 'Absenteeism Is the Wrong Student Engagement Metric to Use Right Now'^{lxv} mae Sara Johnson, Annette Anderson a Ruth R. Faden yn ystyried a oes arnom angen gwell mesur ar gyfer atebolrwydd ysgolion i hyrwyddo tegwch addysgol. Maent yn awgrymu bod angen inni ategu mesurau atebolrwydd ysgolion ar sail absenoldeb â'r rhai sy'n cynnwys cyfranogiad ystyrlon mewn dysgu, ni waeth ble a phryd y mae'n digwydd. Mae llawer o fyfyrwyr yn dal i ddysgu y tu allan i ystafelloedd dosbarth corfforol. O ganlyniad, dywedant, mae'n rhaid i fetrigau atebolrwydd esblygu i ddal cyfranogiad myfyrwyr, nid dim ond eu presenoldeb, yn yr ysgol. Drwy ailganolbwyntio metrigau atebolrwydd ysgolion i ganfod nid yn unig rhwystrau i bresenoldeb ond rhwystrau i gyfranogiad ystyrlon mewn dysgu, mae'n bosibl ail-ddychmygu ffyrdd o ymgysylltu â'r rhai a elwir yn nodweddiadol 'dan risg' i ddod yn asiantau gweithredol yn eu dysgu eu hunain.

Mae Jaymes Pyne, Elizabeth Vaade ac Eric Grodsky yn 'Why student absences aren't the real problem in America's 'attendance crisis'^{lxvi} yn awgrymu bod yr argyfwng presenoldeb yn yr Unol Daleithiau yn ymwneud â mwy na myfyrwyr yn colli dosbarth, ond yn hytrach yn adlewyrchiad o deulu ac argyfyngau cymunedol y mae myfyrwyr yn eu hwynebu – megis cael eu troi allan o fflat y teulu, ofni am eu diogelwch yn eu cymdogaeth neu ddiodef salwch. Maen nhw'n dweud bod eu tystiolaeth yn awgrymu bod absenoldebau heb esgus yn broblematig, ond am reswm gwahanol i'r hyn y mae pobl yn ei feddwl yn aml. Mae absenoldeb o'r ysgol, ac yn enwedig absenoldeb heb ei esgusodi, yn bwysig yn bennaf fel arwydd o lawer o argyfyngau y gall plant a'u teuluoedd fod yn eu hwynebu. Nid yw mor bwysig fel achos o gyflawniad myfyrwyr is oherwydd diffyg cyfarwyddyd. Mae sut mae ymchwilwyr a'r cyhoedd yn dewis meddwl am absenoldebau o'r ysgol yn bwysig ar gyfer polisi addysgol. Mae polisiau presenoldeb cenedlaethol, gwladol ac ysgol fel arfer yn dal ysgolion a theuluoedd yn atebol am yr holl ddyddiau y mae plant yn eu colli, p'un a ydynt yn absennol gydag esgus neu heb esgus. Mae'r polisiau hyn yn rhagdybio bod colli ysgol am unrhyw reswm yn niweidio plant

yn academaidd oherwydd eu bod yn colli cyfarwyddyd ystafell ddosbarth. Maent hefyd yn cymryd yn ganiataol y bydd ysgolion yn gallu ymyrryd yn effeithiol i gynyddu cyflawniad academaidd drwy leihau absenoldebau myfyrwyr. Nid yw'r ymchwilyr yn canfod nad yw'r naill na'r llall yn wir. O ganlyniad, mae'r polisïau presenoldeb hyn yn y pen draw yn cosbi teuluoedd sy'n delio ag argyfyngau y tu allan i'r ysgol yn eu bywydau yn anghymesur a rhoi pwysau ar ysgolion sy'n eu gwasanaethu i gael myfyrwyr i'r ysgol yn amlach. Daw'r ymchwil i ben drwy awgrymu defnyddio absenoldeb heb esgus o'r ysgol fel arwydd i sianelu adnoddau i'r plant a'r teuluoedd sydd eu hangen fwyaf.

Cyfeiriadau

- ⁱ Gweler yr adolygiad llenyddiaeth yn Atodiad C am fanylion, er enghraifft: Teenagers 'mental health under severe pressure as pandemic continues (Sefydliad Iechyd Meddwl, 2021) <https://www.mentalhealth.org.uk/news/teenagers-mental-health-pandemic>
- ⁱⁱ Adnewyddu a diwygio: cefnogi lles a chynnydd dysgwyr (Llywodraeth Cymru 2022) <https://llyw.cymru/adnewyddu-diwygio-cefnogi-lles-chynnydd-dysgwyr.html>
- ⁱⁱⁱ Absenoldeb o ysgolion yn ôl nodweddion disgyblion: Medi 2018 i Awst 2019 (Llywodraeth Cymru, 2021) Tablau 5 a 7 <https://llyw.cymru/absenoldeb-o-ysgolion-yn-ol-nodweddion-disgyblion-medi-2018-i-awst-2019>
- ^{iv} Presenoldeb disgyblion mewn ysgolion a gynhelir: 6 Medi 2021 i 28 Ionawr 2022 (Llywodraeth Cymru, 2022) Tabl 2 <https://llyw.cymru/presenoldeb-disgyblion-mewn-ysgolion-gynhelir-6-medi-2021-i-28-ionawr-2022>
- ^v Presenoldeb disgyblion mewn ysgolion a gynhelir: 6 Medi 2021 i 21 Ionawr 2022 (Llywodraeth Cymru, 2022) <https://llyw.cymru/presenoldeb-disgyblion-mewn-ysgolion-gynhelir-6-medi-2021-i-28-ionawr-2022> Tabl 2
- ^{vi} Yr Adran Addysg, Attendance in education and early years settings during the coronavirus (COVID-19) outbreak, 11 Ionawr 2022, tabl 1b <https://explore-education-statistics.service.gov.uk/find-statistics/attendance-in-education-and-early-years-settings-during-the-coronavirus-COVID-19-outbreak>
- ^{vii} Presenoldeb disgyblion mewn ysgolion a gynhelir: 6 Medi 2021 i 28 Ionawr 2022 (Llywodraeth Cymru, 2022) Tabl 3 <https://llyw.cymru/presenoldeb-disgyblion-mewn-ysgolion-gynhelir-6-medi-2021-i-28-ionawr-2022>
- ^{viii} School attendance rates across the UK since full reopening (Sefydliad Polisi Addysg, Luke Sibieta, Tachwedd 2020) <https://core.ac.uk/reader/356660535> Ffigwr 2
- ^{ix} Data Lywodraeth Cymru nad yw wedi ei gyhoeddi: 220126_DistributionofAbsence Tabl B6
- ^x Data Lywodraeth Cymru nad yw wedi ei gyhoeddi: 211201_DistributionofAbsence a 220126_DistributionofAbsence Tablau B1, B2 a B9
- ^{xi} Presenoldeb disgyblion mewn ysgolion a gynhelir (Llywodraeth Cymru, 2022) <https://llyw.cymru/presenoldeb-disgyblion-mewn-ysgolion-gynhelir>
- ^{xii} Canllawiau Presenoldeb a Chofnodi Absenoldeb gan Ysgolion (Yr Adran Addysg, 2021) <https://www.education-ni.gov.uk/sites/default/files/publications/education/DE%20Circular%202021%2016%20-%20Attendance%20Guidance%20and%20Absence%20Recording%20by%20Schools%20-%202021%2022.pdf>
- ^{xiii} Er enghraifft, yn nhymor yr hydref 2021-22, cyfran y disgyblion sy'n absennol o fwy na 10% o sesiynau hanner diwrnod yw 43.2% mewn ysgolion cynradd a 55.2% mewn ysgolion uwchradd, o gymharu â 13.4% a 17.4% yn y drefn honno yn 2018-19. Yn 2021-22, y gyfran sy'n absennol ar gyfer mwy

---

nag 20% yw 15.3% yn yr ysgol gynradd a 24.8% yn yr ysgol uwchradd, o gymharu â 2.1% a 17.4% yn 2018-19.
Data Lywodraeth Cymru nad yw wedi ei gyhoeddi
211201_DistributionofAbsence

^{xiv} Hynt disgyblion (Gyrfa Cymru, 2021)
<https://gyrfacymru.llyw.cymru/athrawon-a-gweithwyr-proffesiynol-addysg/hynt-disgyblion>

^{xv} Disgyblion sy'n derbyn addysg heblaw yn yr ysgol: Medi 2020 i Awst 2021 (Llywodraeth Cymru, 2021)
<https://llyw.cymru/disgyblion-syn-derbyn-addysg-heblaw-yn-yr-ysgol-medi-2020-i-awst-2021>

^{xvi} Elective Home Education Survey 2021 (ADCS, Tachwedd 2021)
https://adcs.org.uk/assets/documentation/ADCS_EHE_Survey_2021_Report_FINAL.pdf

^{xvii} Patterns of school non-attendance over the educational lifecourse (Wiserd, 2020)
<https://wiserd.ac.uk/news/patterns-school-non-attendance-over-educational-lifecourse>

^{xviii} School absence and exclusion in young people with diagnosed neurodiversity, mental health conditions, or who self-harm in Wales (Ann John, 2021)
[https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(21\)00367-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(21)00367-9/fulltext)
[https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(21\)00367-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(21)00367-9/fulltext)

^{xix} <https://www.bbc.co.uk/news/uk-wales-59945062>

^{xx} Hyd Absenoldeb Salwch Athrawon (Llywodraeth Cymru, 2021)
<https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Education-and-Skills/Schools-and-Teachers/teachers-and-support-staff/pupil-Level-annual-school-census/Teacher-Sickness-Absence/averagenumberofdayslost-by-year-area>

^{xxi} Rheoli presenoldeb gweithlu ysgolion yn effeithiol mewn ysgolion cynradd (Estyn, 2017)
<https://www.estyn.gov.wales/system/files/2020-07/Effective%2520Management%2520of%2520Workforce%2520Attendance%2520cy.pdf>

^{xxii} Trefniadau Cyflenwi ar gyfer Absenoldeb Athrawon: Dilyniant (Archwilio Cymru, 2020)
https://www.audit.wales/sites/default/files/publications/Covering_teachers_absence_eng.pdf

^{xxiii} Gweler tudalen 7. 'School attendance rates across the UK since full reopening' (Sefydliad Polisi Addysg, Luke Sibieta, Tachwedd 2020)
<https://core.ac.uk/reader/356660535>

^{xxiv} Gweler er enghraifft 'Types and correlates of school non-attendance in students with autism spectrum disorders' (Totsika, Vasiliki Hastings, Richard Dutton, Yoko Worsley, Alison et al.) y gwnaed y gwaith maes ar ei gyfer ym mis Mawrth 2017
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7545649/>

^{xxv} Darpariaeth ar gyfer disgyblion oed ysgol uwchradd o Sipsiwn, Roma a Theithwyr (Estyn, 2019)

<https://www.estyn.gov.wales/system/files/2021-08/Provision%20for%20secondary%20aged%20Gypsy%20Roma%20and%20Traveller%20pupils%20cy.pdf>

^{xxvi} Racial and Ethnic Differences in Parental Attitudes and Concerns About School Reopening During the COVID-19 Pandemic (Adran Iechyd a Gwasanaethau Dynol Unol Daleithiau America, Gorffennaf 2020)
<https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/69/wr/mm6949a2.htm>

^{xxvii} The link between absence and attainment at KS2 and KS4 2013/14 academic year (Yr Adran Addysg, 2016)
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/509679/The-link-between-absence-and-attainment-at-KS2-and-KS4-2013-to-2014-academic-year.pdf(link is external)

^{xxviii} Adolygiad Cenedlaethol o Ymddygiad a Phresenoldeb (Llywodraeth Cymru, 2008)
<http://wales.gov.uk/dcells/publications/publications/reports/3773934/nbarreport?lang=cy>

^{xxix} Ymchwiliad i Bresenoldeb ac Ymddygiad (Llywodraeth Cymru, 2013)
<https://busnes.senedd.cymru/documents/s19651/Adroddiad%20-%20Awst%202013.pdf>

^{xxx} Presenoldeb mewn ysgolion uwchradd (Estyn 2014)
<https://www.estyn.gov.wales/system/files/2020-07/Presenoldeb%20mewn%20ysgolion%20uwchradd%20-%20Medi%202014.pdf>

^{xxxi} Arfer effeithiol o ran gwella presenoldeb mewn ysgolion cynradd (Estyn 2015)
<https://www.estyn.llyw.cymru/adroddiadau-thematig/arfer-effeithiol-o-ran-gwella-presenoldeb-mewn-ysgolion-cynradd-mehefin-2015>

^{xxxii} <https://www.bbc.co.uk/news/uk-wales-59265837>

^{xxxiii} Gwerthusiad o Hysbysiadau Cosb Benodedig a roddwyd am gollir ysgol yn rheolaidd (Llywodraeth Cymru, 2018)
<https://gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2019-06/180508-evaluation-fixed-penalty-notice-issued-regular-non-attendance-school-cy.pdf>

^{xxxiv} Llwybr Dysgu Proffesiynol Cenedlaethol ar gyfer Anghenion Dysgu Ychwanegol
<https://hwb.gov.wales/search?query=ALN&strict=true&popupUri=%2FResource%2F6e97dda-57b8-4d28-8311-7f2f35e001e8>

^{xxxv} Awtstiaeth Cymru
<https://autismwales.org/cy/addysg/>

^{xxxvi} Datganiad i'r wasg Llywodraeth Cymru 6 Ionawr 2022
<https://llyw.cymru/18-miliwn-i-gryfhaur-cymorth-i-blant-phobl-ifanc-ag-anghenion-dysgu-ychwanegol>

^{xxxvii} Ysgolion cymunedol: teuluoedd a chymunedau wrth galon bywyd ysgol (Estyn 2020)
https://www.estyn.gov.wales/system/files/2021-08/Community%20Schools%20cy_0.pdf

^{xxxviii} Kids can't catch up if they don't show up (Y Ganolfan Cyfiawnder Cymdeithasol, 2021)
<https://www.centreforsocialjustice.org.uk/library/kids-cant-catch-up-if-they-dont-show-up>

-
- ^{xxxix} Gwasanaethau Cymorth Ieuenctid yng Nghymru - Gwerth Gwaith Ieuenctid (Estyn, 2018)
<https://www.estyn.gov.wales/system/files/2020-07/Youth%20Support%20Service%20Report%20cy.pdf>
- ^{xi} Fframwaith ymgysylltu a datblygu ieuenctid (Llywodraeth Cymru, 2013)
<https://llyw.cymru/fframwaith-ymgysylltu-datblygu-ieuenctid-cynllun-gweithredu>
- ^{xii} Haf o Hwyl i helpu plant a phobl ifanc i adfer o'r pandemig
<https://llyw.cymru/haf-o-hwyl-i-helpu-plant-phobl-ifanc-i-adfer-or-pandemig>
- ^{xiii} Adnewyddu a diwygio: cefnogi lles a chynnydd dysgwyr (Llywodraeth Cymru, 2021)
<https://llyw.cymru/sites/default/files/pdf-versions/2021/7/4/1626351986/adnewyddu-diwygio-cefnogi-lles-chynnydd-dysgwyr.pdf>
- ^{xiiii} Recriwtio, Adfer a Chodi Safonau <https://gov.wales/recruit-recover-raise-standards-accelerating-learning-programme-frequently-asked-questions-html>
- ^{xliv} Datganiad Ysgrifenedig: Pecyn Cymorth Ychwanegol i Ddysgwyr. 16 Rhagfyr 2021 <https://llyw.cymru/datganiad-ysgrifenedig-pecyn-cymorth-ychwanegol-i-ddysgwyr>
- ^{xlv} Fframwaith Presenoldeb Cymru Gyfan (Llywodraeth Cymru, 2011)
<https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2018-03/fframwaith-presenoldeb-ar-gyfer-cymru-gyfan.pdf>
- ^{xlvi} Gweler y gyfres o adroddiadau diweddarau gwaith ymgysylltu gan Estyn, er enghraifft <https://www.estyn.llyw.cymru/system/files/2021-08/Engagement%20work%20Secondary%20sector%20update%20%E2%80%93%20autumn%202020%20cy.pdf>
- ^{xlvii} Gwefan E-sgol
<https://hwb.gov.wales/dysgu-cyfunol/e-sgol>
- ^{xlviii} 4,222 ar 1 Mawrth 2021
Ystadegau Gweithlu Addysg Blynyddol Cymru 2021 (EWC, 2021)
<https://www.ewc.wales/site/index.php/cy/documents-cym/research-and-statistics-1/annual-statistics-digest-1/763-stats-digest-welsh-ewc/file.html>
- ^{xlix} Athrawon cyflenwi a phlant sy'n derbyn gofal – Credwn na ddylai'r ddau wasanaeth hanfodol hyn gael eu rhedeg er elw preifat. Byddwn yn gweithio gyda phartneriaid i ddatblygu opsiynau ar gyfer model mwy cynaliadwy o addysgu llanw gyda gwaith teg yn ganolog iddo, a fydd yn cynnwys dewisiadau amgen a arweinir gan awdurdodau lleol ac a arweinir gan ysgolion a rhoi fframwaith ar waith i ddileu elw o ofal plant sy'n derbyn gofal.
Y Cytundeb Cydweithio 2021
<https://llyw.cymru/sites/default/files/publications/2021-11/cytundeb-cydweithio-2021.pdf>
- ⁱ Gweler er enghraifft y rhagair i Adroddiad Blynyddol HMCI ar gyfer 2020-2021
<https://www.estyn.llyw.cymru/adroddiad-blynyddol/2020-2021>
- ⁱⁱ Briff ymchwil y Senedd: Dychwelyd i'r ysgol: addysg yn ystod COVID (Senedd, 25 Ebrill 2021)
<https://ymchwil.senedd.cymru/erthyglau-ymchwil/dychwelyd-i-r-ysgol-addysg-yn-ystod-covid-19/>
- ⁱⁱⁱ Returning pupils to school (Caroline Sharp, David Sims a Simon Rutt, NFER, 2020)

---

https://www.nfer.ac.uk/media/4060/schools_responses_to_COVID_19_early_report_final.pdf

^{liii} 'A multi-tiered systems of support blueprint for re-opening schools following COVID-19 shutdown' (Christopher A Kearney a Joshua Childs, Adolygiad Gwasanaethau Plant a Ieuenctid, Mawrth 2021, 105919)

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740920323410>

^{liv} School attendance rates across the UK since full reopening (Sefydliad Polisi Addysg, Luke Sibieta, Tachwedd 2020) <https://core.ac.uk/reader/356660535>

^{lv} Education recovery in schools: autumn 2021 (Ofsted, 16 Rhagfyr 2021)

<https://www.gov.uk/government/publications/education-recovery-in-schools-autumn-2021/education-recovery-in-schools-autumn-2021>

^{lvi} Impact of COVID-2019 on school attendance problems (Gina Nathwani Adeel Shoaib el al. J Glob Health. 2021; 11: 03084, 2021)

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8325878/>

^{lvii} Coronavirus and schools (Papur Briffio Tŷ'r Cyffredin Rhif 08915, 13 Ionawr 2022)

<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8915/CBP-8915.pdf>

^{lviii} Best evidence on impact of COVID-19 on pupil attainment (Education Endowment Foundation)

<https://educationendowmentfoundation.org.uk/guidance-for-teachers/COVID-19-resources/best-evidence-on-impact-of-COVID-19-on-pupil-attainment>

^{lix} Teenagers' mental health under severe pressure as pandemic continues (Y Sefydliad Iechyd Meddwl, 2021)

<https://www.mentalhealth.org.uk/news/teenagers-mental-health-pandemic>

^{lx} Iechyd a Lles Myfyrwyr yng Nghymru: Canfyddiadau allweddol o Arolwg Iechyd a Lles Myfyrwyr Ysgolion Cynradd 2021 y Rhwydwaith Ymchwil Iechyd mewn Ysgolion <https://www.shrn.org.uk/wp-content/uploads/2021/11/PriSHRN-Key-Findings-Summary-WELSH.pdf>

^{lxi} Moore G, Angel L, Brown R, van Godwin J, Hallingberg B, Rice F. Socio-Economic Status, Mental Health Difficulties and Feelings about Transition to Secondary School among 10–11 Year Olds in Wales: Multi-Level Analysis of a Cross Sectional Survey. Child Indicators Research. 2021.

^{lxii} The association between anxiety and poor school attendance (Y Gymdeithas dros Iechyd Meddwl Plant a'r Glasoed, 2020)

<https://www.acamh.org/research-digest/the-association-between-anxiety-and-poor-school-attendance/>

^{lxiii} Supporting Child and Student Social, Emotional, Behavioral, and Mental Health Needs Adran Addysg UDA

<https://www2.ed.gov/documents/students/supporting-child-student-social-emotional-behavioral-mental-health.pdf>

^{lxiv} Who is included, who is excluded and what can we do to promote inclusion for all children? (Golygydd Blog y Sefydliad Addysg, 10 Mehefin 2021)

<https://blogs.ucl.ac.uk/ioe/2021/06/10/who-is-included-who-is-excluded-and-what-can-we-do-to-promote-inclusion-for-all-children/>

^{lxv} Absenteeism Is the Wrong Student Engagement Metric to Use Right Now (Sara Johnson, Annette Anderson a Ruth R. Faden, 9 Ebrill, 2021)

<https://www.edweek.org/policy-politics/opinion-absenteeism-is-the-wrong-student-engagement-metric-to-use-right-now/2021/04>

---

^{lxvi} Why student absences aren't the real problem in America's 'attendance crisis' <https://theconversation.com/why-student-absences-arent-the-real-problem-in-americas-attendance-crisis-170063>